

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİLGİSİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

OSMAN BEDRÜDDİN ERZURUMÎ'NİN
İRŞAD FAALİYETLERİNİN YAYGIN
EĞİTİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Ü. Murat GÖKALP

HAZIRLAYAN
Cumali KUZU

ELAZIĞ -2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

OSMAN BEDRÜDDİN ERZURUMİ'NİN İRŞAD
FAALİYETLERİNİN YAYGIN EĞİTİM AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Ü. Murat GÖKALP

HAZIRLAYAN
Cumali KUZU

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

İmza

- 1.
- 2.
- 3.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Osman Bedrüddin Erzurumî'nin İrşad Faaliyetlerinin
Yaygın Eğitim Açısından Değerlendirilmesi****Cumali KUZU****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı****Elazığ-2018; Sayfa: VII+63**

Osman Bedrüddin Erzurumî, hayatını ilim ve irfan hizmetine adanmış önemli mutasavvıflardandır. İyi bir eğitim görmüş, küçük yaşta ilim tahsiline başlamıştır. Zekâsı sayesinde kısa sürede büyük mesafe kat etmiştir. Hiçbir zaman rahatlığı tercih etmemiş, insanları irşat etmek için gecesini gündüzüne katmıştır.

Milli mücadeleye olan katkısı, çevresindeki insanlar tarafından dikkate alınmış ve bu anlamda gönüllerde taht kurmuştur. Ordumuzda uzun yıllar tabur imamlığı yapmış ve “*İmam Efendi*” lakabını almıştır. Daha sonra Şeyh Mahmud Sâminî Hazretleri ile tanışmış ve kendisine intisap etmiştir. Hocasının izni ile emekli olduktan sonra Harput'a yerleşmiş ve ömrünün sonuna kadar irşat vazifesini burada sürdürmüştür. İnsanlara irşad için yapmış olduğu sohbetlerinden tutulan notlardan da “*Sohbetler*” ile “*Mektûbât*” adlı eserler meydana getirilmiştir.

Osman Bedrüddin Efendi hem ilmi ile âmil bir şahsiyet olarak insanlara da güzel örneklik teşkil etmiş değerli bir âlimdir. İnsanları ilmi ile aydınlatmayı ve onları doğru yola sevk etmeyi kendisine bir vazife bilmiştir. İmam Efendi bunu yaparken birçok metot kullanmıştır. Bu metotlar, eserlerinden örnekler verilerek izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osman Bedrüddin Erzurumî, İrşad, Metot, Yaygın Eğitim, Harput

ABSTRACT

Master Thesis

**Evaluation of Act of Showing The True Path Activities of Osman Bedruddin
Erzurumi in Terms of International Education**

Cumali KUZU

Firat University

Institute of Social Science

Elementary Education Department of Culture of Religious And Ethics

Elazig-2018; Page: VII+63

Osman Bedrüddin Erzurumi is one of the most important sufis who has dedicated his life to education. He has been well educated and has begun education at a young age. Thanks to his ingenuity, he has come a long way in a short time. He has never preferred comfort, he has worked day and night to instruct people.

His contribution to the national struggle was taken into account by the people around him, and in this sense he built a throne in hearts. For many years, he has been a battalion imam and has taken the nickname "Imam Efendi". Later, he met Sheikh Mahmud Sa'mini and engaged him. After retiring with the permission of his hodja, he settled in Harput and continued his duty of act of showing the true path mandate until the end of his life. The works titled "Sohbetler" and "Mektûbât" were also composed from the notes kept from the conversations which he made for the people to instruct.

Osman Bedrüddin Efendi is a scholar who both acts with his education and reflects on his life, and has set an example for people. He is one of the most important people who has taken a task himself to illuminate the people with his education and guide them to the true path.

Imam Efendi used many methods to do this. I tried to explain these methods by giving examples of his works.

Key Words: Osman Bedrüddin Erzurumi, Act of showing the true path, Method, International Education, Harput

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu	1
II. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
III. Araştırmanın Sınırlılıkları	1
IV. Din Eğitiminde Yaygın Eğitimin Yeri ve Önemi	2
V. Kavramsal Çerçeve	3
V.I. İrşad Ve İrşad İle İlişkili Kavramlar	3
V.I.I. İrşad	3
V.I.II. Davet	3
V.I.III. Sohbet	5
V.I.IV. Tebliğ.....	5
V.I.V. Vaaz	5
VI. Tarih, İlim ve Kültür Bağlamında Harput'a Genel Bir Bakış.....	6
VI.I. Genel Hatlarıyla Harput Tarihi	6
VI.II. Harput'ta Eğitim	7
VI.III. Harput'taki Medreseler	8

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMAN BEDRÜDDİN ERZURUMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	10
1.1. Hayatı	10
1.1.1. Doğumu	10
1.1.2. Tahsil Hayatı	10
1.1.3. Hocaları	13
1.1.3.1. Mehmet Tahir Efendi.....	13
1.1.3.2. Seyyid Ahmed Merami Hazretleri	14
1.1.3.3. Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri	15
1.1.4. Talebeleri	17

1.1.4.1. Mustafa Naci Efendi	18
1.1.4.2. Musa Kazım Efendi	19
1.1.4.3. Merzifonlu Mülazım Halil Efendi	19
1.1.5. Vefatı	20
1.2. Eserleri	21
1.2.1. Sohbetler.....	22
1.2.2. Mektûbât.....	22
1.2.3. Divan	23
İKİNCİ BÖLÜM	
2. OSMAN BEDRÜDDİN ERZURUMÎ'NİN İRŞAD ÜSLÛBU	24
2.1. İrşad Edicide Bulunması Gerekli Temel Vasıflar	24
2.1.1. İlim Sahibi Olmalı	24
2.1.2. Samimi Olmalı.....	26
2.1.3. Merhametli Olmalı	28
2.1.4. Sabırlı Olmalı	29
2.1.5. Kırıcı Değil Gönül Okşayıcı Olmalı.....	31
2.1.6. Mütevazı Olmalı.....	34
2.2. İrşad Metodları.....	36
2.2.1. Takrir Metodu.....	36
2.2.2. İlmihal Metodu	38
2.2.3. Soru-Cevap Metodu.....	40
2.2.4. Örneklendirme Metodu	42
SONUÇ	44
KAYNAKÇA.....	46
EKLER	48
Ek 1. Orjinallik Raporu	48
Ek 2. Resimler.....	49
ÖZGEÇMİŞ	63

ÖNSÖZ

İlim ve irfan havzası bir şehir hüviyetinde olan Harput/Elazığ, geçmişten bugüne pek çok değerli ilim ve irfan ehlinin temayüz ettiği güzide şehirlerimizden biridir. Burada hayat sürmüş, bölge insanına ilmî bilgi yanında ahlak ve âdâb terbiyesi de vermiş, inandığı değerler manzumesini bizzat yaşayarak Müslümanlığının güzelliklerini çevresine göstermiş ve de hissettirmiş mümtaz şahsiyetlerden biri de şüphesiz ki Osman Bedrüddin Erzurumî hazretleridir.

Çalışmamız, onun hayatı ve eserlerinin tanıtımından ziyade, halkı irşad metotları üzerine yoğunlaşacaktır. Zira onun bu yöndeki tavır ve davranışlarının öğrenilmesi, bugünün hem imam-hatiplerine hem de öğretmen kadrosunda görev yapanlara ve hatta anne-babalara ışık tutacak keyfiyeti hâizdir.

Araştırmamız Giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı ve metodu hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında irşad ile ilgili kavramlar açıklanıp Harput'un tarihi ile dönemin ilmî ve kültürel atmosferi hakkında kısaca bilgi verilerek, eğitim-öğretimin hangi kurumlarda verildiğine değinilmiştir.

Birinci Bölüm'de; Osman Bedrüddin Efendi'nin hayatına ve eserlerine değinilmiş; İkinci Bölüm'de ise; onun ilmî faaliyetleri, muhataplarına hangi usûl ve tavır çerçevesinde hitap ettiği, eserlerinden örnekler verilmek suretiyle izaha çalışılmıştır.

Çalışmam esnasında değerli tecrübe ve rehberliğini daima hissettiğim kıymetli hocam Dr. Öğr. Ü. Murat GÖKALP'e, araştırmam boyunca destekleriyle yanımda olan aileme ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

- a.s.** : Aleyhisselâm
C. : Cilt
c.c. : Celle Celâluhu
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
EÜİFD : Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Tsz : Tarihsiz, baskı tarihi yok

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu; Harput'ta yaşamış olan Osman Bedrüddin Erzurumî'nin, bir ilim ve irfan ehli olarak, muhatap olduğu insanlara İslâm'ı; ahlâk, âdâb ve muhabbet bağlamında nasıl aktardığının incelenmesidir. Bu vesileyle hem zaman hem de mekân olarak Harput'un ilmî ve kültürel atmosferine de -tabir caizse- kuş bakışı eğilinmiştir.

II. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İslam dini; tevhit, nübüvvet ve meâd inanışları yanı sıra, insanların ister ferden ister diğerleriyle yaptıkları muamelelerde olsun, ahlâka ve fıkha müracaat etmeksizin hayata aktarılabilmesinin mümkün olmadığını bildiren “son Hak din”dir.

Ne var ki, Hz. Peygamber'den bizzat günümüze İslam'ı anlamak ve yaşamak durumundaki Müslümanların, her birinin ilmî kifayetinin *anlama ve yaşama* sürecinde yeterli olmadığı muhakkaktır. Dolayısıyla bu kişilerin ilim ehline müracaatı ve ona tâbi olması doğal karşılanmalıdır. Ulemanın, ortaya koydukları yorum ve içtihatlarıyla halka yaşanabilir bir İslamî hayati öğretme gayreti içerisinde buldukları söylenebilir.

Her bir insanın aklî seviyesi ve ilmî birikiminin farklılığı reddedilemez bir gerçek olduğuna göre, dini anlamak, hükümlerini murâd-ı İlâhî'ye uygun tarzda öğrenmek ve hayata tatbik etmek için “ehline” ihtiyaç vardır.

Döneminin ilim ve irfan ehlinden olan Osman Bedrüddin Erzurumi'nin de halkı bilgilendirme, iyiliği teşvik, kötülüğü men etme noktasında yaptığı tebliğ ve irşad faaliyetleri göz ardı edilemez.

Dolayısıyla araştırmamızla hem Osman Bedrüddin Erzurumi'yi yakından tanıtmaya fırsatı bulmuş olacak, hem de irşad faaliyetlerinin devamlılığı itibariyle günümüz din eğitim ve öğretiminde hizmet edenlere “bu işin ilim, edep ve ahlâk cihetleriyle nasıl olması gerektiği” gösterilmiş olacaktır.

III. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız İmam Efendi'nin “*Sohbetler*” ve “*Mektûbât*” eserleri merkezinde ele alınacaktır. Bu sebeple irşad faaliyeti ve metotları, bu iki eser dikkate alınarak ortaya konulacak, gerektiği kadarıyla diğer çalışmalardan istifade edilecektir.

IV. Din Eğitiminde Yaygın Eğitimin Yeri ve Önemi

Öncelikle yaygın eğitimin ne olduğunu kısaca açıkladıktan sonra konumuz olan din eğitiminde yaygın eğitimin etkisini ve önemini belirtmek daha uygun olacaktır.

Toplumun bütün kurum ve bireylerini ilgilendiren eğitim; örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılır.

Örgün eğitim; bireylerin hayata atılmadan iş ve meslek kollarında çalışmadan önce okul ya da okul niteliği taşıyan yerlerde, genel ve özel bilgi ve beceri bakımından yetişmelerini sağlamak amacıyla belirli yasalara göre düzenlenen eğitimidir.¹

Yaygın eğitim; örgün eğitim dışında kalan ve yanında düzenlenen planlı ve programlı eğitim faaliyetleridir.² Bu eğitim, halka bilgi verir, ortak milli değerleri kazandırır, toplumu çağdaş medeniyet düzeyine ulaştırır.

Yaygın din eğitimini ise; topluma dinî bilgiler veren, hayatı yorumlama becerisi kazandıran, ortak dinî ve millî değerleri aşılaman, dinî kardeşlik, fedakârlık, hoşgörü gibi meziyetlerin kazanımı yanında dinî ibadetlerin usulüne uygun yerine getirilmesine yardımcı olan bir eğitim olarak ifade edebiliriz.³

İslâm din eğitiminde, yaygın eğitimin ayrı bir önemi vardır. Hz. Peygamber'e nispetiyle meşhur olan "*Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz*"⁴ ifadesi ile ilim tahsiline ne kadar önem verildiği vurgulanmaktadır. Dini bilgilerin sadece bir kuruma bağlı olarak öğretilmesi düşünülemez. Çünkü dini gereksinimler kişinin veya toplumun ihtiyaçları ile doğru orantılıdır. Bu bakımdan insanlar her an ve her yerde bu ihtiyaçlarını giderme arzusu içinde olabilir. Bu da ilmi bakımdan bu görevi üstlenenler tarafından giderilir.

¹ Tuncel, İ., **Program Geliştirme**, (Editör: Hasan Şeker), Pegem Akademi Yayınları, 2018, s. 5.

² Tuncel, **Program Geliştirme**, s. 6.

³ Bulut, M., **Diyanet İlmî Dergi**, C. 29, S. 3, 1993

⁴ "Hemen hemen, ilim tahsili söz konusu edildiğinde ilk akla gelen sözlerden biri olmakla birlikte, kaynaklarda tespit edilememiştir. Dolayısıyla mânâsı itibarıyla Kur'an ve sahih sünnet ile mutâbık olduğu âşikâr ise de, Hz. Peygamber'e aidiyeti iddia olunamaz." Bkz. Gökalp, M., & Albayrak, A., **Din Görevlilerinin Hadis'e Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyleri (Elazığ Örneği)**, Elazığ 2007, s. 97.

V. Kavramsal Çerçeve

V.I. İrşad Ve İrşad İle İlişkili Kavramlar

V.I.I. İrşad

Sözlükte; doğru yolu bulmak, gafletten uyandırmak, manen aydınlatmak,⁵ rehberlik hizmeti, kılavuzluk, iyiye yönlendirme, hakka yöneltme,⁶ doğru yolda gitmek, kararlılıkla benimsemek, doğru düşünmek anlamındaki “rüşd” kökünden mastar olan irşad kelimesi, hidayet anlamına gelmekte olup sapıklık (dalâlet) ve azgınlık (ğayy) kelimelerinin zıddı olarak kullanılmaktadır.⁷

Kelimenin; rüşd, raşed, reşâd, râşîd, reşîd ve mürşîd şeklindeki türevleriyle⁸ Kur’an’-ı Kerîm’de de geçmektedir.⁹

Hadislerde de irşad kavramı; dünya ve ahiret ile ilgili konularda insanlara doğru yolu gösterip, onları gerçeğe yönlendirme anlamında kullanılmıştır.¹⁰

Dini terim olarak ise irşad; insanlara doğru yolu göstermek, hayrı anlatmak ve müminleri dini görevlerini yerine getirmeye çağırarak rehberlik etmektir.¹¹ Bir başka deyişle irşad; akıl ve tesirli sözlerle insanları gafletten uyandırıp hidayet ve doğru yolu göstermektir.¹²

V.I.II. Davet

Davet kelimesi, “de’ave” fiilinden masdar olup; “de’ave” mastarının gelişine ve beraberinde bulunduğu harf-i cerre göre; çağırıldı, davet etti, bağırıldı, nida etti, isimlendirdi, sevk etti, gelmesini istedi, dua veya bedduada bulundu, söz verdi, birini yemek ve ziyafete çağırıldı manalarına gelmektedir.¹³

Sözlükte davet kavramı; seslenmek, adlandırmak, propaganda yapmak,¹⁴ yardım istemek, çağırarak, sormak, ün, şan, çağrı, yücelik, birini bir şeye yönlendirmek, teşvik etmek,¹⁵ öncelik tanımak, söz vermek, isim vermek, belirli bir uzaklık,¹⁶ bir şeyin

⁵ Çetin, A., **Hitabet ve İrşad**, Emin Yayınları, Bursa 2011, s. 238.

⁶ Beki, N., **Kur’an Güneşinden Çağımız İnsanına İrşat Rehberi**, Nesil Yayınları, İstanbul 2008, s. 18.

⁷ Hacımüftüoğlu, E., **Kur’an-ı Kerim’in İrşad Üslubu**, TDV Yayınları, Ankara 2013, s. 17.

⁸ Karaman, F., **Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet**, DİB Yayınları, Ankara 2007, s. 57.

⁹ Nisa 4/6.; Kehf 18/10, 17.; Uludağ, S., **İslam’da İrşad**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 27.

¹⁰ Bayraktar, M. F., **Türkiye’de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri)**, İFAV Yayınları, İstanbul 2009, s. 25.

¹¹ Hacımüftüoğlu, **Kur’an-ı Kerim’in İrşad Üslubu**, s. 17.

¹² Karaman, **Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet**, s. 58.

¹³ Önkal, A., **Resûlullah’ın İslam’a Davet Metodu**, Kitap Dünyası Yayınları, Konya 2011, s. 21.

¹⁴ Bayraktar, **Türkiye’de Vaizlik**, s.58

¹⁵ Hacımüftüoğlu, **Kur’an-ı Kerim’in İrşad Üslubu**, s. 37.

¹⁶ Saka, Ş., **Kur’an-ı Kerim’in Davet Metodu**, Seha Neşriyat, İstanbul 1991, s. 27.

gelmesini istemek, ölüye ağlamak, memede süt kalmak, alıkoymak, iddia etmek, babasından başka soy iddia etmek, davete icabet etmek, namaza davet etmek, bir dine, bir mezhebe, bir inanca, faaliyete katılmaya çağırmak, birini bir işe veya yöne sevk etmek gibi anlamlara gelmektedir.¹⁷

Davet kavramı Kur'an-ı Kerim'de altı yerde geçmekte olup, aynı kökten türeyen kelimeler 250 yerde geçmektedir. Bu ayetlerde ise, genel olarak davet edenlerin Allah,¹⁸ peygamberler,¹⁹ insanlar²⁰ ve şeytan²¹ olmak üzere dört grupta toplandığı görülür. Yine bu ayetlerden anlaşıldığına göre Kur'an-ı Kerim'de; Allah'a²² Allah'ın bağışlamasına,²³ İslam'a,²⁴ imana,²⁵ Allah yoluna,²⁶ Allah'ın kitabına,²⁷ hakka,²⁸ hayra,²⁹ kurtuluşa,³⁰ hayat kaynağına,³¹ esenliğe,³² şirke,³³ cehennem ateşine³⁴ çağrı olmak üzere inanç ve yaşam düzeniyle alakalı pek çok konuya davetin yapıldığı görülmektedir.³⁵

Bunun yanında Kur'an-ı Kerim'de davet ve ondan türeyen çeşitli kelimelerin de geçtiği görülmektedir.³⁶

Dini terim olarak davet kelimesi ise, İslam'a ve İslam esaslarının uygulanmasına çağrı,³⁷ İslam Dini'ni insanlara anlatarak benimsetmek ve tatbikini sağlamak,³⁸ insanları dine ve sâlih ameller işlemeye, Allah ve Peygamberine itaat etmeye, iyilikler yapmaya, kötülüklerden sakındırmaya,³⁹ çeşitli vasıta ve yöntemlerle insanları İslam'ı kabule ve hükümlerini uygulamaya çağırmak ve teşvik etmek manasına gelmektedir.

¹⁷ Karaman, **Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet**, s. 53.

¹⁸ Bakara 2/221.; Yunus 10/25.

¹⁹ Ahzâb 33/46.; Hac 22/67.; Kasas 28/87.

²⁰ Yûsuf 12/108.; Mü'min 40/41-43.

²¹ Fâtr 35/6.

²² Yûsuf 12/108.; Ra'd 13/36.

²³ Bakara 2/221.; Nuh 71/7.

²⁴ Saff 61/7.

²⁵ Hadid 57/8.; Mü'min 40/10.

²⁶ Nahl 16/125.

²⁷ Âl-i İmran 3/23.

²⁸ Ra'd 13/14.

²⁹ Âl-i İmran 3/104.

³⁰ Mü'min 40/41.

³¹ Enfal 8/24.

³² Muhammed 47/35.

³³ Mü'min 40/42.

³⁴ Mü'min 40/41.

³⁵ Hacımuftüoğlu, **Kur'an-ı Kerim'in İrşad Üslubu**, s. 38.

³⁶ Bakara 2/23, 186.; Nahl 16/125.; Karaman, **Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet**, s. 53.

³⁷ Hacımuftüoğlu, **Kur'an-ı Kerim'in İrşad Üslubu**, s. 37.

³⁸ Önkal, **Resûlullah'ın İslam'a Davet Metodu**, s. 22.

³⁹ Karaman, F, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, Ankara 2010, s. 115.

V.I.III. Sohbet

Sohbet; aktüel olaylar ve konularla ilgili fikri, siyasi, sosyal, ekonomik vb. her alanda yapılan resmiyetten uzak, samimi konuşmalara denir.⁴⁰ Bir başka deyişle sohbet; dostluk kurmak ve arkadaş olmak genel anlamı içinde, sıcak ve samimi bir havada küçük insan gruplarıyla yapılan serbest konuşmayı ifade eder.⁴¹

Sohbetin konusu genelde günlük olaylardan alınır. Atasözleri, vecize, nükte, şiir, fıkra ve kıssalar ile süslenir. Dinleyicilerin de katılmasına, sual sormalarına veya görüş bildirmelerine imkân verilir. Önemli olan, konuyu en güzel şekilde anlatmak ve karşı tarafa aktarmaktır. Peygamber Efendimiz'in (a.s) de, gerek sabah namazında ashabına yönelik mescitte gerek ikindi namazı sonrası aile fertleriyle birlikte sohbetleri olurdu.⁴²

V.I.IV. Tebliğ

Sözlükte Tebliğ, fiil kökü olarak ele alındığı zaman taşımak, götürmek,⁴³ ulaştırmak, eriştirmek,⁴⁴ iletmek, bilgi vermek, bilgilendirmek anlamlarına gelir.⁴⁵ Kur'an-ı Kerim'de de: "Ey Rasûl! Rabbinden sana indirilene tebliğ et."⁴⁶ İfadesiyle bu anlamda kullanılmıştır.

Terim anlamı olarak tebliğ, genel olarak İlahi vahyin insanlara ulaştırılmasıdır.⁴⁷ Yani, Peygamberlere Allah'tan gelen vahyin mahsulü olan ilahi hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve ilavede bulunmadan olduğu gibi insanlara bildirmektir.⁴⁸

V.I.V. Vaaz

Vaaz kelimesi sözlükte; nasihat etmek, öğüt vermek,⁴⁹ kötü sonuçları hatırlatmak, uyarmak ve sakındırmak anlamlarına gelir.⁵⁰ Cami veya mescitlerde, din adamları tarafından, namazlardan önce veya sonra yapılan dini konuşmalara denir.⁵¹ Bir

⁴⁰ Çetin, **Hitabet ve İrşad**, s. 108.

⁴¹ Çakan, İsmail L., **Dini Hitabet (Çeşitleri-İlkeleri-Örnekleri)**, İFAV Yayınları, İstanbul 2012, s. 87.

⁴² Çetin, **Hitabet ve İrşad**, s. 108.

⁴³ Karaman, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s. 639.

⁴⁴ Bayraktar, **Türkiye'de Vaizlik**, s. 28.

⁴⁵ Çetin, **Hitabet ve İrşad**, s. 237.

⁴⁶ Mâide 5/67.

⁴⁷ Hacımuftuoğlu, **Kur'an-ı Kerim'in İrşad Üslubu**, s. 40.

⁴⁸ Karaman, **Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet**, s. 50.

⁴⁹ Beki, **Kur'an Güneşinden Çağımız İnsanına İrşat Rehberi**, s. 18.

⁵⁰ Bayraktar, **Türkiye'de Vaizlik**, s. 19.

⁵¹ Çetin, **Hitabet ve İrşad**, s. 108.

başka ifade ile vaaz, kalpleri yumuşatacak şekilde tatlı sözlerle hitabet tekniği içinde cemaate öğüt vermektir.⁵²

Yapılan vaazlarda amaç, insanları dini yönden aydınlatmak, onları ibadetlerini eksiksiz ve yanlışsız yapabilmelerini sağlayacak şekilde bilgilendirmektir. İnsanları iyiliğe çağırıp kötülükten sakındırmak dini bir görev olduğundan Müslümanlıkta vaazın önemi büyüktür.⁵³

VI. Tarih, İlim ve Kültür Bağlamında Harput'a Genel Bir Bakış

VI.I. Genel Hatlarıyla Harput Tarihi

Harput, tarihi kaynaklara göre M.Ö. 2000 yıllarından itibaren bir yerleşim merkezi konumuna gelmiş olup, çeşitli isimlerle zikredilmiştir. M.Ö. 4. yüzyılda İranlılar tarafından ele geçirildiğinde buradan *Ziata Castellum* şeklinde söz edildiği, bunun da Arapça'ya *Hisnızıyad* olarak geçtiği bilinmektedir. Bunun yanında Ermenice aracılığı ile Urartu ve Huri dillerine kadar gittiği ve çivi yazılı Asur tabletlerinde rastlanan *Karpata* ile buranın kastedildiği düşünülmektedir.⁵⁴ M.Ö. 19. ve 18. yüzyıllar arasında *İşuva ve Kharpeta*, M.Ö. 13. yüzyılda *Harputas*, M.Ö. 9. ve 8. yüzyıllarda ise *Harputavanas* şeklinde ifade edildiği belirtilmiştir. Arkeolojik kazılar sonucu çok eski çağlardan beri önemli bir iskân yeri olduğu anlaşılan Harput ve yöresi, asırlar boyunca birçok devletin hâkimiyeti altına girmiştir. Urartu, Roma, İran, İskenderiye ve Bizans hâkimiyetlerinden sonra VII. yüzyılda Arapların eline geçmiştir.⁵⁵

Harput, kendisine hâkim olan milletlerin ve düşünce ekollerinin ayrılıklarından dolayı farklı kimliklerle isimlendirilmiştir. Bunun yanında birçok beyliğin el değiştirmesi ile zengin bir kültür ortaya çıkmıştır. Harput, yerleşim yeri olarak önemli bir konumda olduğundan kültürel olduğu kadar sosyal ve idari alanda da gelişim göstermiştir. Birden fazla medeniyetin getirmiş olduğu siyasi, sosyal ve kültürel değerlerin birikimi ile kendine has bir kültür oluşturmuştur. Harput, Osmanlı ordusu

⁵² Çakan, **Dini Hitabet**, s. 53.

⁵³ Canbulut, M., **Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, Ankara 2010, s. 674.

⁵⁴ Ünal, M. A., "*Harput*", **DİA**, İstanbul, 1997, C. 16, s. 232.

⁵⁵ Sunguroğlu, İ., **Harput Yollarında**, İstanbul 1958, C. I, s. 42-43.; Ardıçoğlu, N., **Harput Tarihi**, İstanbul 1954, s. 5.; Araz, R., **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, AKM Yayınları, Ankara 1995, s. 11.

tarafından fethedildikten (1516) sonra Diyarbakır'a bağlı bir sancak konumuna gelmiştir. Daha sonra farklı sebeplerden dolayı yerini bugünkü Elazığ'a bırakmıştır.⁵⁶

VI.II. Harput'ta Eğitim

Ortaçağda İslam ve Türk şehirlerinin tarihî, fizikî ve toplumsal yapılarına göre birer sıfatla bilinmesi yaygın bir gelenek haline gelmiştir. *Mekke-i Mükerrreme, Medine-i Münevvere, Kudüs-i Şerif* gibi kutsal şehirlere ait önemli ve özel sıfatlar yanında diğer şehirlerin de *Dâr* ile başlayan Arapça bir sıfat ile nitelendirildiğine rastlanmaktadır. Bundan dolayı Harput, kaynaklarda *Dâru'l-Feyz* olarak tavsif edilmiştir.⁵⁷

Harput, Anadolu'da yaşanan çeşitli dinî, mezhebi, tasavvufî ve buna benzer kültürel hareketlerin kesişme noktasında yer aldığından dolayı eğitim ve öğretim tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar bölgede her zaman önemli bir ilim şehri hüviyetine sahip olmuştur. Tarihi süreç içerisinde oldukça canlı bir görünüm arz eden bu ilmî ve kültürel hayat içerisinde dini ilimlerin her alanında önemli eserlere imza atıldığı gibi, seçkin ilim adamları da yetiştirmiştir.

Harput, bu ilmî karakteristik özelliğini Türkler tarafından fethedildikten sonra da devam ettirmiştir. Türk beylikleri veya hanedanları Harput'ta ilmin ilerlemesi ve eğitim-öğretimin sistemli bir şekilde yürütülmesine büyük katkıda bulunmuşlardır. İlmî faaliyetlerin yapılacağı mekânlar inşa etmişlerdir. Bu süreçte birçok eser yazıldığı gibi başka dillerden çeviriler de yapılmıştır.

Osmanlılar döneminde de Harput'ta ilmî faaliyetler devam etmiştir. Bu dönemde eğitim-öğretim şu dört şekilde yürütülmüştür: 1- *Aile Ocağında Eğitim* 2- *Mahalle Mekteplerinde Eğitim* 3- *Sıbyan Mekteplerinde Eğitim* 4- *Medreselerde Eğitim*.

Harput'ta çocuklar ilk önce ailesinden elif-bâ öğrenir, daha sonra sırasıyla duaları öğrenmeye başlar. Bunlar sözlü olarak öğretilir. Bazı çocuklar aile büyüklerinin yardımıyla Kur'an okumayı hatta Arap alfabesiyle yazmayı öğrenir.

Mahalle mekteplerinde eğitim iki şekilde yürütülür. Birinci olarak kadınların idaresinde yapılan eğitim ki; kadınlar için hususi olarak açılmış mekteplerde yapılır. Kadın öğreticiler altı ile on yaşlar aralığındaki çocuklara elif-bâ'dan başlayarak Kur'an'ı hatim yapana kadar eğitirlerdi. Hatim yapan erkek öğrenciler erkek mahalle

⁵⁶ Sunguroğlu, İ., **Harput Yollarında**, İstanbul 1958, C. I, s. 42-43.; Arıçoğlu, N., **Harput Tarihi**, İstanbul 1954, s. 5.; Araz, R., **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, AKM Yayınları, Ankara 1995, s. 13.

⁵⁷ Demirpolat, E. , **Türk-İslam Düşünce Tarihinde Harputlu Müellifler**, SAGE Yayıncılık, Elazığ 2013, s. 6.

mekteplerine gider, hatim yapan kız öğrenciler ise din dersi öğrenmeye başlarlar. İkincisi ise, erkeklerin idaresinde eğitimidir ki, 8-15 yaşındaki erkek çocuklar ile 17-20 yaşındaki gençler kabul edilir ve burada dini dersler yanında Arapça, Farsça ve matematikten dört işlem öğretilirdi.⁵⁸

Sıbyan mektepleri, halkın ilme olan merakı sonucunda halk tarafından açılıp medreselere öğrenci yetiştiren birer ilim ocaklarıydı. Bu mekteplerde, vakıflar idaresi tarafından tayin edilen eğitimciler hizmet verir ve ücretlerini de vakıflar idaresi karşılardı. Bununla birlikte bazen öğrenci velileri tarafından da ücretleri karşılanmıştır.

Harput'ta medrese eğitimi de yaygındı. Medreselerde eğitim, müderris tarafından yürütülürdü. Öncelikle talebelere konular detaylı bir şekilde anlatıldıktan sonra öğrenciye bunları pekiştirmek amacıyla sorular sorularak, cümlelere ve kavramlara mânâ verilerek ve şerh yaptırılarak öğretilirdi.⁵⁹ Harput'ta medreseler camilere bitişik yapıldığı gibi ayrı ve müstakil yapılanlar da olmuştur.

Harput, kültürel özelliği yanında coğrafi konumu ve fiziki yapısı bakımından da büyük öneme sahiptir. Farklı milletlerden insanlar var olduğu için çeşitli yabancı okullar mevcuttu. Tabî bunun birçok sebebi bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden bir kaçını şu şekilde zikredebiliriz: Harput'un stratejik bir konuma sahip olması, önemli ilim adamlarının yetişmesi ve başarının fazla olması ve Hıristiyanların inançlarına göre İncil'de cennet diye adı geçen yerin Dicle-Fırat Nehri'nden dolayı bu yerin Harput olacağına kanaat getirmeleri ağır basmaktadır.⁶⁰

VI.II.I. Harput'taki Medreseler

Müslüman ülkelerde orta ve yükseköğretimin yapıldığı eğitim kurumlarına verilen genel ad olan medrese, Selçuklulardan beri eğitim kurumunun önemli müesseselerinin başında gelmektedir. Bu miras Osmanlılarda da değişmeden devam etmiştir. Aynı sistem Harput'ta da kendi geleneğine has bir şekilde sürdürülmüştür. Harput eğitim-öğretime verdiği önemden dolayı ilim kurumları açısından oldukça zengin bir yerdir. Bu eğitim kurumlarının başında medreseler yer almaktadır. Harput'ta bulunan medreselerin bazıları camilerin içinde, bazıları yanında, bazıları ise müstakil binalarda eğitim hizmeti vermektedir. Yıllıklarda bazen medreselerin ismi ile bazen de kurucusunun ismi ile zikredilmesinden dolayı bu medreseler sayı açısından farklılık

⁵⁸ Sunguroğlu, **Harput Yollarında**, C.II, s. 9.

⁵⁹ Sunguroğlu, **Harput Yollarında**, C.II, s. 25.

⁶⁰ Sunguroğlu, **Harput Yollarında**, C.II, s. 26.

göstermektedir. Mevcut kaynaklara göre yirmi tanesi Harput'ta, diğerleri ise Ma'muratü'l Aziz'de olmak üzere yaklaşık elli civarında medrese bulunduğu belirlenmiştir.⁶¹

Harput'ta; Ahmet Peykeri Medresesi, Alaca Mescit Medresesi, Cami-i Kebir Medresesi, Cevheriye Medresesi, Hacı İbrahim Paşa Medresesi, Esediye Medresesi, Hacı Ali Paşa Medresesi, İshak Paşa Medresesi, Kurşunlu Medresesi, Palu Medresesi, Sara Hatun/Hatuniye Medresesi, Söğütlü Camii Medresesi, Tefikiye Medresesi, Ulu Cami Medresesi, Ziya Paşa Medresesi ve daha birçok medrese yer almaktadır. Bunlardan önemli olan bir kaç hakkında kısaca bilgi vermek isabetli olacaktır.

Ahmet Peykeri(ci) Medresesi; Harput'a bağlı Molla Köyünde IV. Murat tarafından 1045/1635 yılında yaptırılmıştır. Bu medresede önemli müderrisler görev yapmışlardır. Harputlu Hacı Abdülhamid Efendi, Harputlu Ahmet Asım Efendi, Harputlu Hoca Hafız Hüseyin Efendi talebelerin en iyi şekilde eğitimini tamamlamalarına katkı sağlayan müderrislerin başında gelmektedirler.

Hacı İbrahim Paşa Medresesi; Harput'ta Meteris yolu üzerinde bulunan bu medrese, Harputlu Çötelizade Halil İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Medrese içerisinde kütüphane, dersane ve hücre olmak üzere on yedi oda bulunmaktadır. Bu medresede yazılan yıllıklara göre öğrenim gören atmış öğrenci bulunmakta olup, kütüphanede üç yüze yakın eser yer almaktadır.⁶²

Harput'un eğitim tarihine bakıldığı zaman önemli kurumların yer aldığını görmekteyiz. Bu eğitim kurumları arasında büyük bir yer kaplayan medreseler, ilim faaliyetlerinde aktif bir yere sahiptir. İnsanların ilmî yönden gelişmelerini sağladığı gibi onlar da kültürel ve ahlaki değerler bazında da etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Çünkü bilindiği gibi medreseler sadece eğitim verilen yerler değil, aynı zamanda öğrencilerin bir çatı altında ailevi ilişkiler içerisinde kendi kültürlerini benimsemelerine yardım eden, geleneğine bağlı ve dini çerçeve içerisinde hayatlarına şekil veren kurumlardır.

⁶¹ Demirpolat, **Harputlu Müellifler**, s. 10.

⁶² Sunguroğlu, **Harput Yollarında**, C. II, s. 30.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMAN BEDRÜDDİN ERZURUMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Doğumu

Osman Bedrüddin Erzurumî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kabul edilen görüşe göre 1858 yılında Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Babası ilim, fazilet ve tasavvuf konularındaki yeterliliği ile tanınan Selman Sukûti Efendi, annesi ise Esmâ Hatun'dur. Osman Bedrüddin Efendi daha çocuk yaşta iken babası hakkın rahmetine kavuşmuştur.⁶³

Selman Sukûti Efendi, Kavakkapı Müderrisi Osman Bedreddin Şiraz'ın sayılı talebelerinden biridir. Rivayete göre, *“bir gece rüyasında manen bir erkek çocuğunun doğacağı ve adının da Osman Bedrüddin koyulacağı bildirilmiştir. Bir süre sonra gördüğü bu rüya gerçekleşmiş ve Selman Sukûti'nin bir oğlu dünyaya gelmiş, adını da rüyasında bildirildiği gibi Osman Bedrüddin koymuştur.”*⁶⁴

Osman Bedrüddin Efendi'nin dünyaya gelişi sırasında evin içini manevi bir havanın kapladığını valideleri Esmâ Hatun şu sözleriyle ifade etmektedir: *“Oğlum Osman Bedrüddin'i tan yeri ağarırken dünyaya getirdim. Onu vücudumun bir parçası olarak taşıdığım 9 ay boyunca hiçbir acı, sızı duymuş değilim. Bilakis kuş misali hafıftım. Dünyaya geldiği anda odanın tavanında yeşil bir ışığın dolaştığını hissediyordum. Diğer yandan çocuğun hâl ve hareketlerini izledikçe ifadesi mümkün olmayan bir sıcaklık hissediliyordu. Sonunda eşim de bu manevi halleri fark edince onun keramet ehli bir veli olacağı hükmüne vardı.”*⁶⁵

1.1.2. Tahsil Hayatı

Osman Bedrüddin Efendi'nin eğitiminde en büyük pay ailesine aittir. Dokuz yaşında hafız olmuştur. İlk derslerini Erzurum'daki hocası Mehmet Tahir Efendi'den almıştır. O dönemin eğitim usulüne uygun olarak sarf, nahiv, emsile, bina, maksûd, hadis ve tefsir ilimlerini de başarıyla tamamlamıştır. Arapçayı öğrendikten sonra tefsir

⁶³ Yapıcı, S, *Harput (Bir Havza Kültürünün Mânevî Hüviyeti) Âlim, Müellif ve Mutasavvıfları*, Sistem Ofset Yayınları, C. II, s.141, Ankara 2013

⁶⁴ Aras, F., *Harput Tarihi*, (Ankara Ü. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1986, s. 97

⁶⁵ Aras, *Harput Tarihi*, s. 97

ilmine yönelmiş ve Hucurât Suresi’nde uyarıldığı üzere “yaptığı amellerin, bilmeyerek işleyeceği hatalar sebebiyle boşa gitmesinden” (Hucurât, 49/2) korkarak daha az konuşmaya karar vermiştir. Bu sessizliği üzerine hocaları ve arkadaşları tarafından “Sessiz Hafız Osman Bedreddin” olarak adlandırılmıştır.⁶⁶

Öğrencilik hayatında üstün hâlleri, yetenekleri ve problemleri çözüme kavuşturması ile çevresindekilerin ilgisini çekiyor ve çok seviliyordu. Osman Bedrüddin Efendinin eğitiminde derin bilgiye sahip olmasında katkısı bulunan diğer hocaları ise Molla Sami ve Seyyid Ahmed Merami’dir.

1877-1878 yılında Erzurum acı günler yaşamaktadır. 93 harbi diye anılan çarpışmalar beklenmedik bir şekilde ilerlemekte ve Ruslara karşı ordu Kumandanı Gazi Ahmet Muhtar Paşa Erzurum kalesine çekilerek bir müdafaa hattı planı yapmaktadır.⁶⁷ Gazi Ahmet Muhtar Paşa savaşın sonucunu değiştirecek bir harekâtın olmasını ve halkın bilinçlendirilerek maneviyatını artırıp ordunun yanında yer alması için bir kıvılcımın gerekliliğinin farkındadır.

Nihayet beklenen kıvılcım 8 Kasım 1877 günü Ayaz Paşa Camii Şerifi’nin minaresinden Erzurum’a yayılan ve Osman Bedrüddin Efendi tarafından okunan sabah ezanıdır. Her zamankinden farklı okunan ve insanları tesir altında bırakan ezan sesi, halkın gönlünde büyük bir coşku ve heyecan oluşturmuş, sabah namazının edasının akabinde evlerinden tüfek, tabanca, bıçak ve kılıç olarak orduya yardıma koşmuşlardır. Manevi duygularla dolup taşan halk, ordumuzla birlik ve beraberlik içerisinde harekete geçerek Erzurum’a kadar gelen Rus kuvvetlerini perişan ederek geri çekilmeye mecbur bırakmıştır.

O gün Erzurum halkının önünde çarpışmaya katılarak gösterdiği gayret ve başarı ile dikkatleri çeken Osman Bedrüddin Efendi, Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından 28. Alay’ın 3. Tabur imamlığına tayin edilmiştir. O zamana kadar *Hafız Osman Bedrüddin* diye anılırken artık *İmam Efendi* diye anılmaya başlanmıştır.

Savaş sonrasında taburu ile birlikte Diyarıbekir’e tayin olunan İmam Efendi, gördüğü bir rüya üzerine El’aziz’in Palu kazasına giderek nakşi şeyhi Seyyid Mahmud Sâmini Hazretleri’ni ziyaret etmiş ve sohbetlerine katılmıştır. Bu ilk tanıma ve tanışma devresinde İmam Efendi birebir muhatabı ve şahidi olduğu bazı hallerin manevi tesiriyle o âna kadar içinde bulunduğu az sayıda olan şüphelerden kurtulmuş ve Seyyid

⁶⁶ Erzurumî, Osman Bedrüddin, **Gülzâr-ı Saminî, Sohbetler**, İstanbul 2006, s. 28.

⁶⁷ Erzurumî, **Sohbetler**, s. 29.

Mahmud Sâmini Hazretleri'ne intisap etmiştir. Tasavvufi konularda muhterem pederleri ile ilk hocalarından Seyyid Ahmed Merami'nin himmetleriyle kazandığı bilgi ve ruhi kıvamını bu defa doğuştan kabiliyetli ve büyük mürşid Seyyid Mahmud Sâmini'nin katkıları ve sohbetleri ile kısa sürede daha da geliştirmiştir. Osman Bedrüddin Efendi bir müddet sonra izinli bulunduğu ve kendisi Palu'da iken Çemişgezek'e nakledilen taburuna dönmüştür. İmam Efendi, hocası Seyyid Mahmud Sâmini'nin izni ve görevlendirmesiyle artık kendisine intisap edenleri irşat ve manen terbiye etmeye başlamıştır.⁶⁸

Hayatının bu yeni döneminde İmam Efendi Hazretleri artık kâmil bir mürşittir. Çevresindeki hak ve hakikate susamış insanlara, engin fikirlerle donanmış ve derin tasavvufi bilgilerle anlattığı sohbetlerde; insanın ne amaçla yaratıldığını, yaşamı boyunca ömrünü nasıl değerlendireceğini, nasıl bir ruh ve kalp olgunluğuna erişerek kurtuluşa ereceğini ve Yüce Allah'ın razı olacağı bir kulun nasıl olacağını hiç bıkmadan ve usanmadan, gece gündüz demeden, Müslüman bir insanın bu görevle sorumlu olduğu bilinciyle anlatmaya başlamıştır. İmam Efendi, kendini Allah yoluna adanmış ve Şeyhine bağlı bir mürit olduğundan insanlara her koşulda ve her zaman ilim öğretmek amacı gütmüştür. Çemişgezek'te bulunduğu müddet içerisinde birçok sıkıntı ve imtihan evrelerinden geçmiştir. Görevinin henüz birinci senesinde iken salgın bir hastalıktan dolayı üç çocuğunu (Selman, Saadetin ve Kadiriye) kaybetmiştir. Eşi, bu acı günlerinin bitmesi ve diğer evlatlarını da kaybetmemek için hem kaldıkları evden hem de Çemişgezek'ten gitmek istediğini söylemiştir. İmam Efendi, Şeyhinin direktiflerini yerine getirmekle sorumlu olduğunu ve canı pahasına da olsa bundan vazgeçemediğini bir türlü eşine açıklayamamaktadır. Osman Bedrüddin Efendi ile yeniden canlanan ve Hak yolu bulan insanlar gitmemesi için onunla konuşur ve kendi evlerinden birini vererek sıkıntılarını giderip kalmaları için ikna etmişlerdir. Şu bilinmelidir ki İmam Efendi gönlünde zaten gitme taraftarı değil, halka daha fazla fayda sağlama amacı taşımaktadır. Bu duygu ve düşünceler çerçevesi dışına çıkmamış ve ömrü yettiğince bunu ifa etmiştir. Çemişgezek ve çevresindeki il ve ilçelerinde 15 yıla yakın bir süre içerisinde sohbetleriyle insanları uyarıp onları hakikat yoluna yöneltmek için çaba sarf eden İmam Efendi, 1909 yılında Tabur imamlığı vazifesinden emekli olmuştur. Bunun üzerine mürşidi Seyyid Mahmud Sâmini Hazretleri'nin mübarek ve huzur dolu mekânına geri dönmüştür. Bir müddet sonra Mürşidinin işaretini ile irşat vazifesini yerine

⁶⁸ Erzurumî, **Sohbetler**, s. 30.

getirmek için Doğu Anadolu'nun önemli ilim ve irfan merkezlerinden biri olan Harput'a gider. İmam Efendi en velût ve feyizli devresinde artık öğrendiği ve hayatına nakşettiği ilimleri topluma en verimli ve en güzel şekilde aktarmaya başlamıştır.⁶⁹

1.1.3. Hocaları

Osman Bedrüddin Efendi'nin ilim sahibi bir şahsiyet olmasında başta ailesi olmak üzere babası Selman Sukûfî Efendi, annesi Esmâ Hatun ve bunun yanında Mehmet Tahir Efendi, Seyyid Ahmed Merami ve Şeyh Mahmud Sâmini Hazretleri'nin önemi çok büyüktür. İmam Efendi, ilme olan aşkı ve merakından dolayı zor koşulları önemsemeden öğrenmek için elinden gelen tüm çabayı sarf etmiştir. Dolayısıyla bu yolda hiç bıkmadan ve usanmadan kendisini bir âlime teslim etmek ve ondan en güzel şekilde faydalanmak amacına hayatını adanmıştır.

İlmi ile meşgul olan muhterem ve değerli hocalarını sırasıyla anlatmak gerekirse, başta pederini zikretmek icap eder. Babası Selman Sukûfî Efendi tasavvuf ehli zatlardan edindiği bilgi ve aldığı feyiz ile ailesine karşı olan sorumluluklarını yerine getirmiştir. Takdir edilir ki ilk eğitim ailede başlar. Bundan dolayıdır ki Osman Bedrüddin Efendi'nin babasından ve annesinden gördüğü ahlaki kurallar ve edebi davranışlar bu hususa açıklık getirmektedir.

Ailesi dışında eğitimi ile ilgilenen hocalarını başlıklar altında sırasıyla tanıtmakta yarar vardır.

1.1.3.1. Mehmet Tahir Efendi

Osman Bedrüddin Efendinin öğrenim ve eğitiminde önemli yere sahip olan Mehmet Tahir Efendi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. İmam Efendi'nin Erzurum medreselerinde hocası ile tanışıp bir takım dersler aldığı bilinmektedir. Arapça öğrenerek tefsir ve hadis ilimlerinde üstün bir başarı elde etmiştir. İmam Efendi öğrenciliği sırasında kendisinde bulunan bazı üstün hallerin farkında olan hocası Mehmet Tahir Efendi ve çevresindeki halk tarafından sevilip saygı duyulmuştur.

Mehmet Tahir Efendi, ondaki yüksek yeteneğin farkındadır. İmam Efendi zamanla almış olduğu dersleri başarıyla tamamlamıştır. Bundan ötürü tasavvuf ilminde ilerlemesi için zaman kaybetmemek gerektiğini düşünerek ona: “Molla Hafız, tüm bildiklerimi sana öğrettim hatta bilmediklerimi de. Çünkü sana öğretmek için ben de

⁶⁹ Erzurumî, *Sohbetler*, C. I, s. 31.

ders çalıştım. Bundan ötesine gidemiyorum. Artık senin benden daha fazla ilme sahip birine ihtiyacın var. Bugünden itibaren sana ders veremeyeceğim.” der. Bunun üzerine İmam Efendi hocasıyla helalleşip yanından ayrılarak ilim uğrunda yollara düşer.

1.1.3.2. Seyyid Ahmed Merami Hazretleri

Osman Bedrüddin Efendi, zahiri ilimlerde yetişmiş, tasavvuf ilminde ise kendisini irşad edecek bir rehber arayışı içinde Yüce Allah’a yalvarmaktadır. Hak Teâlâ onun bu dileğini gönül dostu Buharalı Ahmed Merami’ye duyurmuştur. İmam Efendi’ye tasavvuf ilmini öğretmek için ani ve gizli bir şekilde Buhara’dan Erzurum’a gelmek için Ahmed Merami Hazretleri hazırlıklara başlamıştır. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Erzurum’un Bevelkasım köyüne ulaşır. Bir müddet sonra burada imamlik yapmaya başlar. Ahmed Merami Hazretleri halka anlattıklarından ötürü halk tarafından sevilip saygı duyulmuştur. İlmî ve sohbetleriyle kısa sürede adı çevre illere yayılmıştır. O dönemde gönlü Allah aşkı ve ilim sevdası ile yanan Osman Bedrüddin Efendi, “Merami” denilen bu zattan haberdar olmuş ve onunla tanışmak için zaman kaybetmeden yola koyulmuş.⁷⁰

İmam Efendi, Bevelkasım köyüne varınca aradığı bu zatı bir namaz vaktinde camide bulur. Camiye girdikten hemen sonra Ahmed Merami Hazretleri ilahi emir ile yetiştirilmesi için irşad edeceği gencin bu olduğunu anlamıştır. Namazdan hemen sonra İmam Efendi’nin yanına gelerek ismi ile hitap edip tanışmışlardır. Şaşkın bir şekilde olan İmam Efendi, hocasının elini öper ve kendisinden ders almak istediğini arz eder. Bunun üzerine Ahmed Merami Hazretleri kabul ederek evine davet edip sohbe başlarlar. Ahmed Merami Hazretleri ilk olarak İmam Efendi’nin ilmi seviyesini ölçmüş ve onun ilme olan aşkını görünce derslere başlamıştır. İmam Efendi, kendisinin ikamet ettiği yer ile Bevelkasım Köyü arasındaki mesafeye aldırmaksızın derslere başlamıştır. Yaz kış demeden ilim aşkı ile yollara düşer ve hocasından en güzel şekilde istifade etmeye başlar. Bu dersler uzun yıllar devam eder. İmam Efendi’nin ilim yolunda iken başından geçen bir olaydan sonra hocası Ahmed Merami görevinin sona erdiğini anlayarak artık derslerin sona erdiğini ve bir başka mürşide ihtiyacının olduğunu bildirerek ayrılık vaktinin geldiğini söylemiştir. Ayrılmadan önce son bir nasihatte bulunur ve vedalaşırlar.⁷¹

⁷⁰ Erdem, B, **Osman Bedrüddin Efendi**, Elazığ, Tsz, s. 21.

⁷¹ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 22.

İmam Efendi hocasının nasihatlerini aklına ve kalbine nakşederek tekrar bir mürşid aramak için yollara düşer.

1.1.3.3. Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri

Mahmud-u Sâmini Hazretleri, Elazığ'ın Palu ilçesine bağlı Hun (Beyhan) Köyü'nde (1812-1813) dünyaya gelmiştir, M.1897-1898'de vefat etmiştir. İmam Efendi'nin oğlu Ziyaeddin Efendi, Mahmud-u Sâmini Hazretleri'nin birçok özelliğini şöyle ifade eder: *“Uzun boylu, yuvarlak çehreli, sakalı tam, ak ve bir kabza uzunluğundadır. Gözleri ela, kaşları ve kirpikleri uzunca gayet yakışıklı bir zattır. Ağzında dişi olmamasına rağmen konuşmasında ve kıraatinde belli etmezdi. Başına beyaz fes giyer, siyaha yakın nakışlı bir tülbent bağlar, yaz mevsiminde uzun entari ile Şam hırkası giyerdi. Kış mevsiminde ise Bursa mamulati keçeden basma haydari cübbe giyerdi. Onun meclisinde daima mis gibi güzel koku gelirdi”*.⁷²

Mahmud-u Sâmini Hazretleri alçak gönüllü, merhametli ve insanlara her konuda yardım edecek kadar lütufkâr bir karaktere sahiptir. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerine önem verir, sorunlarını giderir ve karşılaştıkları problemleri ve anlaşmazlıkları İslami esas ve ölçüleri baz alarak çare arar ve verdiği tüm kararlarda hep haklıdan yana olduğundan herkes tarafından kabul edilirdi. Gösterişten uzak, duygusal bir yapıya sahipti. Konuşurken hiçbir zaman yüksek sesle konuşmazdı. Kendisine karşı yapılan haksızlıkları affeder, müritleri arasında ayırım yapmaz, onlara şefkatle yaklaşır, bütün sorunlarıyla ilgilenirdi. Mahmud-u Sâmini Hazretleri belli bir müddet ticaretle de uğraşmıştır. Daha sonra bir vesile ile ticaretten vazgeçerek kalan ömrünü irşad ile geçirmeye karar vermiştir. Zamanla bahçesinin içinde bir cami yaptırarak imamlığını da kendisi üstlenmiş ve irşad faaliyetlerine başlamıştır. Çevresindeki insanlara faydalı olmak için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmış ve Allah'ın rızasını kazanmak için çaba harcamıştır.⁷³

Mahmud-u Sâmini Hazretleri, Arapça öğreniminin başlangıcı olan sarf ve nahiv'in yalnızca birinci ve ikinci kitaplarını okumuştur. Başka bir ders veya bir başkasından malumat almamıştır. Buna rağmen öyle bir ilme sahip olmuştur ki şaşılacak düzeydedir.⁷⁴

⁷² Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 27.

⁷³ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 28.

⁷⁴ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 28.

Mahmud-u Sâmini Hazretleri'nin hayatı ile ilgili vermiş olduğumuz bilgilerden sonra asıl konumuz olan İmam Efendi ile tanışması ve onun eğitim ve öğretimine olan katkısı hakkında şu bilgileri verebiliriz:

İmam Efendi Diyarbakır'da tabur imamlığı görevini yaparken tasavvufa olan merakı ve ilme aşkından dolayı kendisine yeni bir müşid aramaktadır. Bir gece rüyasında dört önemli zatla karşılaşır ve onlar, aradığı kişinin Palu'da olduğunu ifade ederler. Bir zaman sonra Diyarbakır'dan Harput'a tabur imamı olarak tayini çıkar. Bu zatın Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri olduğunu bildiren rüya üzerine bir araştırma yapar. Mahmud-u Sâmini Hazretleri'nin âlimliğinin olmadığını, sigara içtiğini ve kendisinin Tabur İmamı olduğunu düşünerek icabet etmemiştir. Harput'ta halkı aydınlatmaya başlayan İmam Efendi herkes tarafından tanınmaya ve sevmeye başlamıştır. Bir gün Palu'nun ileri gelen Beyleri, Osman Bedrüddin Efendi'yi davet eder. Davete icabet eden İmam Efendi geri dönerken birden Sâmini Hazretleri aklına gelir. Ziyaret etmek ve tanışmak için yanına gitmeye karar verir. O sıralarda Mahmud-u Sâmini Hazretleri müritlerinden Mustafa Naci Efendi'ye, "kalk uzaklardan bir misafirimiz geliyor, şerbet ikram et ve içeri buyur et", der. Müşidinin emri üzerine Mustafa Naci Efendi dışarı çıkar ve İmam Efendi'ye, "Hoş geldin Osman Bedreddin. Şeyhimiz Mahmud-u Sâmini Hazretleri seni bekliyor" der, içeri buyur eder. Osman Bedrüddin şaşkın bakışlar içerisinde ilerler. Çünkü daha önce tanışmamış olmalarına rağmen ismiyle çağrılması ve beklenmesi kendisini hayretler içerisinde düşürmüştür. Osman Bedrüddin ile tanışmadan önce Mahmud-u Sâmini Hazretleri, onun hakkında manen bilgi edinmiş ve bunu birçok sohbetinde müridlerine anlatmıştır. Bunun yanında Mustafa Naci Efendi yıllar önce gördüğü bir rüyayı Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri'ne anlatmış ve Müşidi anlatılan rüyadaki olayın karakterinin Osman Bedrüddin Efendi olduğunu, onu "ilmimizi alıp yayacak şahıs" olarak tasvir ettiğini açıklamıştır. Mahmud-u Sâmini Hazretleri, Osman Bedrüddin'i görünce "işte rüyadaki kişi budur" diye müridine söyler.⁷⁵

İmam Efendi bir müddet burada kaldıktan sonra tekrar asıl görevi olan Tabur İmamlığı ve sohbetlerini bekleyen halkı için Harput'a geri döner. Fakat İmam Efendi eski halinden uzaklaşmış gibidir. Çünkü bir gün olsun sohbetlerini aksatmayan bu zat yaşadığı olayın etkisiyle artık sohbet edemiyordur. Bunu fark eden sevenleri ise buna bir anlam veremiyorlardı. İmam Efendi'nin Mahmud-u Sâmini Hazretleri'ne olan aşkı

⁷⁵ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 82.

gün geçtikçe artmakta ve dayanılmaz bir hâl almaktadır. Bundan dolayıdır ki yerinde duramaz ve Şeyhine gitmek için hazırlanır. Lakin her seferinde manen gelen emirle yarı yoldan geri döner. Tekrar gitmek için hazırlanıp yola koyulduktan kısa bir süre sonra karşısına çıkan bir zat ona, “Şeyhimiz Mahmud-u Sâmini Hazretleri seninle görüşmek istemiyor” deyince üzülerek geri döner. Hâlbuki bu Mahmud-u Sâmini Hazretleri tarafından yapılan bir imtihan sürecidir. İmam Efendi’nin sabrını ölçmektedir. Çünkü tasavvuf ehli olan Şeyh Hazretleri sabrın önemini çok iyi bilmektedir. İmam Efendi yaklaşık olarak İslam’ın on iki ilmini hıfz etmişti. Bundan olsa gerek kibir ve gurur yüklenmiş, nefsi tam manasıyla mutmain olmamıştı. Bunun farkında olan Şeyhi, İmam Efendi’yi kırmak istemediğinden bu yola başvurmuştur.⁷⁶

Osman Bedrüddin Efendi bir anlam veremeden ayrılık hasret ve acısını çekerek imtihan sürecini doldurmaktadır. Artık yaşananlardan ötürü Şeyhine karşı en küçük bir şek ve şüphesi kalmamıştır. Ona sevgiyle bağlanmıştır. Böylelikle Mahmud-u Sâmini Hazretleri huzuruna kabul eder ve yanında kalmaya başlar. İmam Efendi bizzat kendi gözleriyle şahit olduğu bazı kerametlere muhatap olmasıyla da artık tam manasıyla mürid olur. Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri, İmam Efendi’nin olgunlaştığına kanaat getirir ve ona “devran da meydan da harman da senindir” ifadelerini kullanır. İmam Efendi on sekiz yıl boyunca Şeyhinden tasavvuf dersleri alır ve sohbetlerinden faydalanarak hayatına yansıtmaya çalışır. Bu süre içerisinde gerek dersleriyle gerek sohbetleriyle gerekse hayatıyla elde ettiği manevi bilgilerden dolayı insanlara yaklaşımı ve onlara karşı olan sorumluluklarında daha da artış olmuş, bu bilinçle hareket etmiştir. Osman Bedrüddin Efendi, Şeyhinin yanından ayrıldıktan sonra Harput’a geri dönerek hayatının geri kalanında Allah aşkı ve sevdası ile İslam’ı, topluma en güzel şekilde anlatmaya ve halkı irşat etmeye devam eder. İmam Efendi, Harput’ta yapmış olduğu sohbetleriyle insanlar tarafından sevilir, Erzurum’da olduğu gibi halk bilinçlenir ve ünü yayılmaya başlar. Böylelikle birçok kimseyi yetiştirerek İslam adına önemli adımlar kat eder.⁷⁷

1.1.4. Talebeleri

Osman Bedrüddin Efendi irşat faaliyetleriyle yüzlerce insanla tanışmış ve onlara İslam’ı anlatmıştır. Bunu bazen sohbetleriyle bazen birebir konuşmayla bazen de

⁷⁶ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 83.

⁷⁷ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 85.

mektup yoluyla aktarmıştır. Anlattıklarından dolayı ve Allah aşkı ile hareket ettiği için etrafındaki insanlar tarafından kabul görmüş ve birkaç kişiden oluşan sohbetler zamanla sayısı artarak devam etmiştir. Sohbetlerinden ve derslerinden payına düşecek kadar herkes nasiplenmiştir. İmam Efendi, irşat vazifesini sürdürdüğü sürece İslami esas ve çerçeveden ayrılmadığı gibi müritlerine de bunu aşlamak için büyük gayret sarf etmiştir.

İmam Efendi'nin ilminden faydalanan ve icazet alarak devam ettiren önemli zatlar bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını daha hayatta iken halifesi olarak tayin ettiği eserlerindeki bilgilerden anlaşılmaktadır. Bu zatlardan bir kısmı şunlardır: *Mustafa Naci Efendi, Musa Kazım Efendi, Hacı Tevfik Efendi, Hacı Sadeddin Efendi, Mazhar Efendi, Sürsürülü Molla Hüseyin, Pertekli Hasan Efendi, Bayburtlu Şeref Efendi, Elazığ Şintilli Hacı Muhiddin Efendi, Sadi Efendi (Mahmud-u Sâmini Hazretleri'nin torunu), Ağınlı Müderris Hüseyin Efendi, Ali Galip Efendi, Hafız İbrahim Efendi (Osman Bedreddin Hazretleri'nin kardeşi) ve Ankaralı Sait Bey*'dir. Bu zatlar Osman Bedrüddin Efendi zamanında yaşadıkları için birçoğu hakkında pek bilgi bulunmamakla birlikte bazıları hakkındaki bilgileri kısa bir şekilde aktarmaya çalışacağız.⁷⁸

1.1.4.1. Mustafa Naci Efendi

Mustafa Naci Efendi, Anadolu'da yetişmiş önemli mutasavvıflardan biridir. 1893 yılında Muş'ta dünyaya gelmiştir. Halka itikat, ibadet, amel ve ahlak hususunda doğruyu öğrenmeleri ve Allah rızasını kazanmaları için rehber olmuştur. Bir süre doğup büyüdüğü memleketinde imamlık görevini yapmaktayken bir vesile ile Elazığ'a yerleşmiştir. Burada İslami bilgilerle donanmıştır. Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri ile karşılaşmış ve tam on yedi yıl hizmetinde bulunmuştur. Bu tanışmadan sonra hayatında köklü bir değişiklik yaşamıştır. Mustafa Naci Efendi, Şeyhine intisap ettikten sonra tasavvuf yolunda önemli mesafeler kat etmiştir. Artık dünyalık olan her şeyden elini eteğini çekmiştir. Memleketindeki tüm varlıklarını satıp Palu'ya Şeyhinin yanına yerleşmiştir⁷⁹.

Mahmud-u Sâmini Hazretleri'nin rahatsızlığı nedeniyle derslerin aksamasından dolayı Mustafa Naci Efendi, Şeyhinin isteği ile Osman Bedrüddin Efendi'nin yanına,

⁷⁸ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 240-241.

⁷⁹ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 241-243.

Tunceli'ye gitmiştir. Böylelikle Mustafa Naci Efendi kalan derslerini burada tamamlamış ve İmam Efendi ile tasavvuf yolunda birlikte ilerlemiştir.

1.1.4.2. Musa Kazım Efendi

Osmanlı'nın son dönemlerinde Elazığ'ın önemli şeyhlerindedir. Keskin zekâsı ve anlama kabiliyetinden ötürü küçük yaşlardan beri dikkatleri çekmektedir. Eski medrese usulünü normal şartlardan daha kısa sürede bitirmiştir. Öğrenim gördüğü okullarda birden fazla dil öğrenmiştir. Osmanlıca, Farsça, Arapça, Ermenice, Kürtçe dillerini ana dili gibi bilmektedir. Gençlik yıllarında dini hayattan uzak olmasına rağmen daha sonra kendini toparlamış ve İslami bir yaşama girmiştir.

1.1.4.3. Merzifonlu Mülazım Halil Efendi

Halil Efendi'nin doğumu ile ilgili bilgi bulunmamakla birlikte, Osman Bedrüddin Efendi'ye bağlılığının Tunceli'nin Paht ilçesinde olduğu ifade edilmiştir. İmam Efendi, Mülazım Halil Efendi'yi sülûk'e koyarak hilafetnâme vermiştir. Bu zat, sülûk esnasından çıkışına kadar olan süre içerisinde yaşadığı olumlu ve olumsuz her şey hakkında bir lâyiha hazırlayacağını düşünmüştür. İmam Efendi bu düşüncelerini manen bildiği için sülûk odasına yönelerek ona kâğıt kalem uzatır. "Eğer yazacaksan al yaz" der. Bunun üzerine Mülazım Halil Efendi orada ayaklarına kapanarak tövbe eder ve sülûkünü tamamlar. Bu yaşadıklarından sonra Mülazım Halil Efendi, Osman Bedrüddin Efendi'ye kalben tam anlamıyla bağlanır ve müridi olarak yanında kalır.⁸⁰

Osman Bedrüddin Efendi'nin birden fazla olan talebeleri, ondan aldıkları dersler ve dinledikleri sohbetlerden dolayı ona şek ve şüphe etmeksizin kalben intisap etmişlerdir. Artık edindikleriyle hayatlarına yol veren bu zatlar Osman Bedrüddin Efendi'nin vefatından sonra dört bir yana dağılarak kendilerine emanet edilmiş irşad görevini sürdürmüşlerdir.

İmam Efendi'nin mirası olan ilminden nasiplerince faydalanan bu önemli mutasavvıflar Allah yolundan ayrılmadan, nefislerini kırarak, halka hizmet Hakk'a hizmet bilinciyle çevrelerini saran ve onlardan bir şeyler bekleyenleri aydınlatıp gönüllerini İslam'a yöneltmek için yaşamları sürece gayret göstermişlerdir.

⁸⁰ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 248.

1.1.5. Vefatı

Anadolu'da yetişmiş ilim ve irfan ehlerinden Osman Bedrüddin Efendi, Tabur imamlığından emekli olduktan sonra hayatını Harput'ta, insanlara ilim öğreterek ve İslam'ı irşat ederek sürdürmüştür. Fani âlemde yaşamı boyunca tek gayesi ilim öğrenip insanlara öğretmek, onları aydınlatarak dünya ve ahiret mutluluklarını kazanmalarını sağlamak olmuştur. Hiçbir zaman bıkmadan ve engeller karşısında usanmadan hedefi uğruna hareket etmiştir. Osman Bedrüddin Efendi, dünya hayatını gereksinimleri dışında önemsememiştir. Bu âlemde gerçek mutluluğu kazanmak için çalışmış ve toplumun da bu fani âlemde Bâki âlem için çalışmalarına bir rehber olmuştur. Aldığı ilim ve hocalarından edinmiş olduğu manevi hazzın zirvesinde olduğundan dolayı, kibirden, nefretten, kinden uzaklaşarak, her zaman alçak gönüllülük ve sevgi ile yaşamını devam ettirmiştir.

Yaşı ilerlemiş ve bedeni zayıflamıştı. Vefatına yakın halsiz düşen vücudu rahatsızlaşmıştı. Osman Bedrüddin Efendi'nin oğlu Muhittin Bey, henüz çocuk yaşta olduğundan babasının rahatsızlığını kabullenemiyor ve ailesine babasının kendilerini bırakmamasını söylemelerini istiyordu. Babalarını sevdikleri gibi, ondan çekiniyorlardı da. Bunun farkında olan anneleri eşine sorar ve Osman Bedrüddin Efendi, “onlar kendilerini yetiştirmişler, ihtiyaçları yok, sen de benden sonra dünyayı ne yapacaksın” der. Küçük oğlu Ziyaeddin için de, “onun sahibi Yüce Allah'tır” buyurmuştur.

Osman Bedrüddin Efendi, hava değişimi için başka bir eve, her zaman sohbet ettiği eve, götürülür. Son dakikalarını yaşayan İmam Efendi odada bulunanları tebessüm ile süzer ve daha sonra yalnız kalmak için onları dışarı gönderir. O sırada odada bulunan büyük âlim Müftü Kemal Efendi, Hacı Tevfik Efendi, Hacı İbrahim Efendi ve diğerleri birbirlerine baktıktan sonra dışarı çıkarlar. Kısa bir süre sonra odaya girerler ve içlerinden biri İmam Efendi'nin dünyasını değiştirdiğini söyler. Sabah defin işleri başlar ve görülmemiş bir kalabalık oluşur. 1924 yılı öğle vaktine doğru huşu içinde Meteris Mezarlığı'na defnedilir. Merhum İmam Efendi'nin kabri günlerce ziyaretçi akınına uğrar.⁸¹

Osman Bedrüddin Efendi, düşünceleri ve yaşam tarzıyla insanlar için güzel bir örnektir. Tasavvuftaki yetkinliği her insanın ulaşmak istediği bir mertebeydi. Öğretileri, günümüzde dahi insanları karanlıktan aydınlığa kavuşturmaya devam etmektedir. Onun

⁸¹ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 230.

gönül deryasından fıskıran ilahi aşkla insanların kalpleri İslam'a ısınmış ve tasavvuf ile tanışmalarına vesile olmuştur.

Osman Bedrüddin Efendi, gerek yetiştirmiş olduğu talebeleriyle gerekse sohbetlerinden oluşan eserleriyle, yalnızca bulunduğu bölgeye değil tüm memlekete ışık saçmış ve onları aydınlatmıştır. Vefatından sonra da bıraktığı bu muazzam etkisinden dolayı herkes tarafından sevgi ve hürmetle yâd edilir olmuştur.

1.2. Eserleri

Osman Bedrüddin Efendi, hayatı boyunca iç içe olduğu ilim deryasından nasiplenerek yoluna devam etmiş büyük mutasavvıflardandır. Öğrendiklerini paylaşan, sorunlara çözüm arayan; kibirden ve gururdan uzak bir şekilde her seviyedeki insanla muhatap olup problemleriyle ilgilenen bir yapıya sahiptir. İlme düşkünlüğü ve herkesi aydınlatmak için elinden geleni yapma gayreti, İmam Efendi için mesafeleri önemsizleştirmiştir. Çünkü Yüce Allah'ın izni ve keremiyle engellere aldırmadan yaşadığı memleketi ve civar memleketleri İslam çemberine toplamakla meşgul olmuştur.

Osman Bedrüddin Efendi'nin ilmini ve yaşayışını duyan yüzlerce kişi tarafından kendisine mektuplar gönderiliyordu. Bu mektupların hepsine karşılık verilmiş, yardım edilerek karanlıklar içinde olan bu insanları aydınlığa kavuşturmak üzere bilgilendirilmişlerdir. Bu cevaplar çoğu zaman önemli olan sorunları çözerek barış ortamını korumuştur. Cevap verdiği mektupların 400'e yakını "*Gülzar-ı Samini – Sohbetler*" ismi altında bir araya getirilmiştir. Bunun yanında "*Mektûbat*" ve "*Divan*"ı da bulunmaktadır. Bu iki eser de Osman Bedrüddin Efendi'nin sohbetlerinden derlenmiştir. Rivayete göre bu notlar ordumuzda subay görevinde olan bir zat tarafından kaleme alınmıştır.⁸²

Ayrıca Osman Bedrüddin Efendi'nin, edebiyat ve şiirimize önemli katkıları vardır. İlmi ve tasavvufi yaşayışının düşünce dağarcığına kattığı önemli görüşler edebiyat ve şiirleriyle ortaya çıkmaktadır.

İmam Efendi'nin vefatından sonra kaleme alınan sohbetleri, günümüzde iki cilt halinde matbu bulunmaktadır. *Sohbetler* adlı bu eserin beşinci baskısı 2009 yılında yapılmıştır.

⁸² Erzurumî, *Sohbetler*, C. I, s. 36.

1.2.1. Sohbetler

Gülzar-ı Sâmini adlı *Sohbetler* kitabının birinci cildinde ilk olarak Osman Bedrüddin Efendi'nin hayatı anlatılmış, birinci, ikinci ve üçüncü defterlerine ait notlar kaleme alınmış olup 564 sayfadan oluşmaktadır. Bu ciltteki notlar başlıklar altında ve sorulan suallere, önemli zatların hayatlarından örneklere, ibadet konularına ve ameli uygulamalara ilişkin olup, gelen mektuplardaki suallere karşılık verilen cevaplardan oluşmaktadır. İkinci cildinde ise dördüncü ve beşinci defterlere ait notlar yazılmıştır. Marifet Yayıncılık tarafından 2009 yılında yayımlanmıştır.

Osman Bedrüddin Efendi, insanlara İslam dinini anlatırken yapmış olduğu sohbetlerinde dönemin şartlarını göz önüne alarak ve muhatabın seviyesini göz ardı etmeden hareket etmiştir. Yüce Allah'ın emirlerini en iyi şekilde anlamaları için önemli şahsiyetlerin hayatlarından örnekler vermiştir. Dönemin problemlerini aydınlığa kavuşturmuş, kendisine yöneltilen sorulara İslami çerçevede içerisinde çözümler üretmiştir. İnsanların sevgisini ve saygısını kazanmasında önemli noktalardan biri de, her ne olursa olsun kimseyi incitmeden gerçekleri aktarmasıdır.

1.2.2. Mektûbât

Önemli eserlerinden biri de, topluma işaret etmek ve İslam'ı anlatmak için gönderilen sorulara karşılık verilen cevaplardan oluşan "*Mektûbât*" adlı eseridir. Bu eseri iki defa basılmış olup, son baskısı 2006 yılında İstanbul'da Marifet Yayınları tarafından yapılmıştır.

Osman Bedrüddin Efendi, bu eserinde ilk olarak hocası Şeyh Mahmud-u Sâmini Hazretleri'nin hizmet yolunda olan kardeşlerine, insanların sorduğu suallere ve dinî konularda açıklık gereken konularda yazmış olduğu mektuplara, ardından da şahsının yazmış olduğu mektuplara yer vermiştir.

İmam Efendi'nin bu mektuplarla tek gayesi insanları Allah yoluna irşat etmektir. İnsanları dini konularda aydınlatmak, karanlık uykularından uyandırmak, insanların dünyaya hangi amaçla geldiğini, kulluk görevinin neler olduğunu, Allah için sevmek ve sevilmenin nasıl mümkün olacağını mektuplarında anlatmaktır. Her mektubunun sonunda özelden gönderdiği kişiye, genelde ise tüm insanlara dua etmiştir. *Mektûbat* adlı eseri iki ciltten oluşmaktadır. İkinci cildin sonunda Osman Bedrüddin Efendi'nin vefatından sonra yazılmış şiirlere de yer verilmiştir. Her iki eser de 720'şer sayfadan oluşmaktadır.

1.2.3. Divan

Osman Bedrüddin Efendi'nin 34 sayfalık bir de divanı vardır. Beyitler halinde yazılmış olup ilk beyti,

“Ya Rab senin aşkın devran eder, yahu deyu

Var'ın verüb vasl'ın alan cevlan eder, yahu deyu.” ve son beyti ise,

“Zat-ı Hakk'da fân olanlar Bedriyâ

Hakk ile baki kalır şâdân olur.” şeklindedir.

Her sayfanın altında, dipnot kısmında lügatçe mevcuttur. *Divan*'ın sonunda dört kıt'a da kaside mevcuttur.⁸³

Osman Bedrüddin Efendi'nin yapmış olduğu irşat faaliyetlerinin insanlar tarafından ne denli benimsendiği ve yaşamlarına uyguladıkları eserlerinde açık bir şekilde görülmektedir. Hayatı Allah yolunda tüm insanlara faydalı olmak ve gerçekleri anlatmakla geçen bu zat hayatının her kademesinde başarıya ulaşmıştır. Bunun en önemli kanıtı ise eserleri ve eserlerinin toplum tarafından benimsenmesidir.

⁸³ Türkmen, E., *Osman Bedrüddin Hz.lerinin Gülzar-ı Samini'sinde Bulunan Ayetlerin Tasavvufi Yorumları ve Ruhu'l-Beyan Adlı Tefsir ile Karşılaştırılması*, (Fırat Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2007, s. 11.

İKİNCİ BÖLÜM

2. OSMAN BEDRÜDDİN ERZURUMÎ'NİN İRŞAD ÜSLÛBU

2.1. İrşad Edicide Bulunması Gerekli Temel Vasıflar

İmam Efendi'nin irşad üslûbunu vermeden önce genel anlamda irşad edicide bulunması gereken vasıfları kısaca açıklayarak, onun da bu özelliklere sahip olduğu örnekler verilerek anlatılmaya çalışılacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken bir hususun altını çizmek isteriz: "İrşad edici" ifademizden sadece bir tarikatın mürşidi anlaşılmalıdır. Bir topluluğa dinî bilgiler aktarma ve öğretme konumundaki herkes, bu ifademizin kapsamı dâhilindedir. İşte bu makamdaki kimselerin üzerlerinde bulundurmaları gerekli görülen vasıfları şu şekilde kaydedebiliriz:

2.1.1. İlim Sahibi Olmalı

Davetçinin özelliklerinden birisi, sağlam bilgi sahibi olmasıdır. Bilgi ve anlayış, davetin temel şartlarından biri sayılmıştır. Bilgi ve anlayıştan yoksun bir kimsenin, davetçi olması düşünülemez. Bilgisiz bir kişinin faydasından çok zararı, düzeltmesinden çok bozması kaçınılmazdır. Bu bakımdan davetçinin öncelikle, her Müslümanın zaruri olarak bilmesi gereken dini hükümlerin esaslarını çok iyi bilmesi gerekir.⁸⁴ Davetçi, İslam dininin prensiplerini, Kur'an ve Sünnetin temel esaslarını öğrendikten sonra, muhatabın sosyal ve fiziki çevresi ile kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi olarak gerekli şekle uygun bir biçimde tebliğini aktarabilmek üzere birbiri ile ilişkili diğer ilimlere de vakıf olarak davetinde bulunur.⁸⁵ Aynı şekilde davet üslubu konusunda da bilgi sahibi olmak gerekir. Aksi halde yumuşak olunması gereken yerde sert, sert olunması gereken yerde yumuşak davranılabilir. Böylece aktarmış olduğu konu toplum tarafından olumsuz bir şekilde karşılanır. Bu da istenmedik sonuçlar ortaya çıkarır.⁸⁶

Bu konuya Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde işaret edilmiştir. Örneğin; "...Allah, içinizden iman etmiş olanlar ile kendilerine ilim verilmiş bulunanların

⁸⁴ Saka, **Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu**, s. 65.

⁸⁵ Önkal, **Resûlullah'ın İslam'a Davet Metodu**, s. 254.

⁸⁶ Salih b. Muhammed, **Başarılı İslam Davetçilerinin Vasıfları**, Karınca & Polen Yayınları, İstanbul 2016, s. 43.

derecelerini arttırsın...”⁸⁷ buyurulmaktadır. Bir başka ayet-i kerimede ise; “...Kulları arasında Allah’tan (en çok) korkanlar ancak âlimlerdir...”⁸⁸

Buradan hareketle, halkı dini konularda aydınlatmak gibi yüce bir görev üstlenen âlimlerimiz elbette kendilerini iyi yetiştirmiş ve daima kendini geliştirmeye önem vermiş olmalıdır.⁸⁹

İmam Efendinin bu vasma sahip olduğunu eserlerinden ortaya çıkarabiliriz. Çünkü vermiş olduğu sohbetler ve yazmış olduğu mektuplarda anlattığı konuları bilgi sahibi olmadan açıklaması düşünülemez. Çevresinde bulunan insanlar bunu iyi bildiklerinden dolayı halkalar oluşturmuş ve bilmedikleri veya anlayamadıkları konuları öğrenmek için İmam Efendi’den istifade etmişlerdir.

Örneğin; İmam Efendi “*İlahi Hidayete Mazhariyet Kul İçin Nimet ve Devletin En Büyüğüdür.*” konulu sohbetini şu şekilde açıklamıştır: “Hz. Musa (a.s) Ben-i İsraili Mısır’dan alıp arz-ı Filistin’e geçecekti. Vaktaki, bahr-i Ahmer’e geldi, asası ile vurarak denizi iki kısma ayırdı. Ben-i İsrail rahatlıkla geçti. Bunlar karşıya geçince Hz. Musa’ya (a.s.): “Bize ya Allah’ı göster veyahut da bir İlah yap ki biz ona tapalım” dediler. Ve böyle nâbeca (münasebetsiz) tekliflerde bulundular.

İnsan hayret ediyor. Pekâla, Peygamberse, işte Hz. Musa (a.s.) gibi ülü’lâzım bir peygamber, mucize ise, işte asa ile denizi bir vuruşta iki kısma ayırmak gibi en büyük bir mucize... Yine öyle iken bu herifler puta tapmak istediler. Demek ki Cenab-ı Hak bunlara esasen hidayet ihsan buyurmamış. Bunların hüsrân ve hızlanını (rezil olma, rüsvaylık) murad buyurmuş. Daha doğrusu kendilerinin istidad-ı ezeli fitrileri bunların mazhar-ı hidayet olmalarına mani teşkil etmiştir.

Demek istiyorum ki, Hidayet-i İlahiyyeye mazhariyet en büyük bir ni’met ve devlettir. Ve bunun fevkinde bir ni’met daha olmaz. Bu cihet böyle. Acaba biz de Hidayet-i İlahiyyeye, inayet-i sâbıkay-ı ezeliyyeye mazhar mıyız, değil miyiz? Fakat biz bunları bilmeyiz. Ancak Cenab-ı Hak bilir. Bizim için yalnız bir şey lazımdır, o da İslamiyetimizi elden bırakmamaktır. Eğer Hidayet-i İlahiyyeye mazhar düşmüş isek, bir taraftan kendi sa’yimiz bir taraftan da Cenab-ı Hakkın lütuf ve hidayeti karşılaşılarak işimiz güzel ve a’lâ olur.

Bilakis hakkımızda inayet-i Ezeliyyeye mesbuk değilse başka bir kapı ve gidecek başka bir Allah olmadığından, yine bâb-ı Kerem-i İlahide beklemekten ve bu gibi

⁸⁷ Mücadele 58/11.

⁸⁸ Fâtır 35/28.

⁸⁹ Bayraktar, **Türkiye’de Vaizlik**, s. 85.

faydasız düşüncelerden sıyrılıp vazife-i ubudiyeti ifaya müsâreattan başka çare yoktur. Biz kuluz, O Rab'dır. Abdiyyet neyi iktiza ederse o vechile hareket etmek lâzımdır. Zira bir köle efendisinin işine müdahale edemez. Efendisi onu hangi işte istihdam ederse ve neyi emrederse köle ancak onu bilir ve onu yapar. Efendisine: "Sen karışma ben şöyle veya böyle yapacağım" diyemez.

Büyüklerden birisi de Rabia-i Adeviyye Hazretleri'ne demiş ki: "İnsan Cenab-ı Hak'ın kapısını bekler ve tokmağını vurursa o kapı elbette bir gün açılır." Hz. Rabia da cevaben: "Sen nasıl âdemsin, bunlar nasıl sözdür, kapı ne demektir, kapanmış ne demektir? Bâb-ı İlahi daima açıktır, kapanmamıştır ki tokmağını vuralım da açılsın. Biz Bâb-ı İlahi'den yüzümüzü çevirmişiz de zannediyoruz ki Bâb-ı İlahinin tokmağını vuruyoruz. Hem esasen Bâb-ı İlahi felan da yoktur. Cenab-ı Hak her yerde hazır ve nazır, Semî' ve Basîr ve bize bizden yakındır. Biz kendimizi O'ndan böyle uzak sandıkça, O'ndan gaflet ettikçe zahir ve batınımıza ve kâffe-i ef'al ve ahvalimize Basir ve Mutтали olduğuna böyle inanmadıkça bu'diyetimiz (uzaklığımız) artar" diye buyurur.

Gerek kitaplarımız ve gerekse Şeyh Efendi Hz. leri öyle buyururlardı: " Ne kadar ulum ve maarif, hikem ve esrar, kelim ve irfan, elhasıl ne kadar esbab-ı kurbet ve vuslat varsa bunların kâffesi bu İlm-i Huzur'da dahildir." Onun için Huzur'u elde etmeye, ehl-i Huzur ve İhsan olmaya sa'yü gayret etmemiz lâzımdır. Biz bu suretle cehdederiz, Cenab-ı Hak da kendisi bilir, hakkımızda ne muamele buyurursa buyurur, biz o cihete karışmayız. Mâhâzâ korkmayınız, güzel olur, olmuştur, olacaktır."⁹⁰

2.1.2. Samimi Olmalı

İhlas; saf hâlis olmak, karışık ve şâibeli olmamak, kurtulmak anlamındaki "h-l-s" kökünden türemiştir. Sözlükte, bir şeyi hâlis kılmak, hâlis olmak, özünü almak ve seçmek anlamına gelmektedir. Din ıstılahında ise; iman, ibadet, itâat, ahlak, amel ve dua... gibi her türlü dini görevleri halkın övme ve beğenmesini, yerme ve kınamasını düşünmeksizin sırf Allah rızası için iyi ve halis bir niyetle yapmak, şirk, nifak, riya (gösteriş) ve süm'a (duyurma) vb. şaibelerden uzak durmak, samimi ve dosdoğru olmak demektir.⁹¹ İhlas; niyet, söz ve davranışlarında samimi olmaktır.⁹²

Konuşanda ve konuşmada samimiyet vazgeçilmez bir unsurdur. Bir din adamı fasih, beliğ konuşan bir hatip olmayabilir, fakat konuşmasında samimi olması şarttır.

⁹⁰ Erzurumî, *Sohbetler*, s. 320-321.

⁹¹ Karagöz, İ, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 299.

⁹² Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, s. 253.

Davetçinin sırf muhatabın maddi ve manevi menfaatini düşünerek inandığını açıkça ifade etmesi, söylediklerine inanması ve ona göre hareket etmesi samimiyyətdir.⁹³ Samimi olmayan konuşmalar, hitabet açısından mükemmel olsalar bile, dinleyicileri pek etkilemediğinden olumlu bir sonuç ortaya koymaz. Güzel konuşmak bir sanat olmakla birlikte onun asıl güzelliği ve kalitesi hatibin samimi olmasıdır.⁹⁴ İhlas ile irşad, nasihat ve tebliğde bulunan, hiç kimseden ücret almaz, iltifat beklemez, menfaat sağlamaz, korkmaz, minnet etmez. Sadece Allah rızası için çalışır.⁹⁵

İhlas kavramını kısaca açıkladıktan sonra İmam Efendi'nin bu özelliği taşıdığını belirtmek için irşad faaliyetlerinde önemli yer tutan sohbetler ve mektuplarından örnekler vererek anlatmak daha doğru olur.

İmam Efendi'nin Hafız Abdurrahman Efendi'ye yazmış olduğu mektup;

“Ma'rûz-u fakiranemdir;

Bilhassa selam edip, tab'-ı âlinizi istifsar eylediğim ba'del-beyan:

Cenab-ı Allah her kârda (işte) tevfikini refik edip tecelli-i cemâliyle daima mesrûr ve kuvve-i rûhaniyyet ile vücûd-u unsûrilerini ma'mur eyleyip bab-ı rızada istâde (ayakta) ve tahsil-i mealide âmâde olmaktan hâli olmayıp her düserâde (iki alemde) ber kemal ve Memduh-u zaman ve fâik-ulakrân olasınız. Âmin.

Muhabbet-i deruniyem daim olup, yevmen fe yevmen tezâyüd eylediği kalb-i âliniz şهادetiyle sâbit biliyorum. Ancak müfârekâtımızdan beri tahrir-i arıza edemediğimin noksanlık olduğunu dahi biliyorum. Buna da adem-i muvaffakiyetim mahzar (sırf) min indillah olduğunda razı oluyorum. Ve noksanlık vakı'ama bakılmayıp afv buyurulmasını başlıca niyaz ederim.

Tarikat üzere istikamet edip huzura devam edeceğinize emniyetim ber kemaldır. Hazreti Allah nihayete eriştirip vuslat-ı daimde daim eylesin. Âmin!

Ma'lum-u âlinizdir ki, istikametın fevkinde (üstünde) bir keramet yoktur. Huzur-u meallahın bedelinde bir ni'met olmaz. Tarikattan meram, bu huzura ermektir. Kalb, masiva ve ağyarın vesavis (kuruntular, vesveseler) ve meşguliyetinden kurtulup fariğ ve hali kalmalıdır. Ve ayine-i kalb, bu küdurat (kederler) ve jenkari (kir) masivadan silinip pak ve hali olduğu zaman, sırrı müşahede-i Mevla'yı bulur.

Heman say' edip bir an evvel bu ni'meti itmam ederek sahib-i temkin ve ehl-i nisbet olasınız. Ve bu esrar-ı kimseye fâş eylemeyip mektûm (gizli) tutasınız. Ve yar ü

⁹³ Uludağ, **İslam'da İrşad**, s. 271.

⁹⁴ Bayraktar, **Türkiye'de Vaizlik**, s. 92.

⁹⁵ Karaman, **Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet**, s. 253.

ağyara bakmayıp müşahede ve mücahededen ırak gitmeyesiniz. Ve halkı Hâlık'a ismarlayıp rahat kalasınız. Ve mümkün oldukça tatlı söz ile mahluk-ı Hudayı bu tarik-i Nakşibendiyye-i Sâmini'yeye teşvik ve terğib edip, vech-i batınlarını sırf Cenab-ı Hakk'a teveccüh ettiresiniz. Ve ahval-i âlinizle ihvanımızın hallerini taraf-ı fakiraneme mehfiçe (gizli olarak) mufassalen tahrir buyurasınız.

Ramazan-ı şerifinizi tebrik eylerim. Bu mübarek vakitleri boş geçirmeyip kesrette vahdet eyleyesiniz. Ve bir hal üzre bulunasınız ki, halk tarafı batına, batın tarafı halk cihetine mâni' olmaya. Bu haliniz dahi ve ne suret kesb etmiş ise, yazasınız. Yine dalgınlık olduğu gibi midir iş'ar buyurasınız.”⁹⁶

2.1.3. Merhametli Olmalı

Merhamet; acımak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak, nimet vermek, ikâmet etmek ve kadının rahminden şikâyet etmesi anlamlarına gelen Arapçada “r-h-m” kökünden türemiştir. İsim olarak; hayır, iyilik, ihsan, nimet ve kalp inceliği demektir.⁹⁷ Merhamet; katı kalpliliği yumuşatan, kin ve adaveti eriten, nefretin yerine muhabbeti ikâme eden, insanları birbirine yaklaştıran ve bağlayan bir duygudur. Bu bakımdan davetçi merhametle davranmaya mecbur olduğu kadar bir başka şeye mecbur değildir.⁹⁸

Müslümanların merhametli olması, Kur'an'ın ve sünnetin emrettiği bir husustur. Davetçinin ise her Müslümandan daha merhametli olması gerekir.⁹⁹ Davetçinin merhametli olması hususunda bize her yönüyle örnek gösterilen Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) özelliklerinden biri de merhametli oluşu hakkında ayeti kerimede şöyle zikredilmiştir: “*Ey inananlar! Andolsun ki, içinizden size sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir peygamber gelmiştir.*”¹⁰⁰ Davetçinin insanlara şefkat ve merhametle muamele etmesi ve onlara nasihat edip hayır dilemesi gerekir. Onları İslâm'a davet etmesi merhametinin bir göstergesidir. Çünkü bu davette, onların cehennemden kurtuluşu ve Allah'ın rızasına kavuşmaları gibi faydalar vardır¹⁰¹ Bu görevi üstlenen davetçi titizlikle çalışmalı, konuya hâkim olmalı ve aktarırken muhatapları önemseyerek yumuşak bir üslûba sahip

⁹⁶ Erzurumî, Osman Bedrüddin, **Gülzâr-ı Samini - Mektubat**, Marifet Yayınları, İstanbul 2006, C. I, s. 97.

⁹⁷ Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s. 427.

⁹⁸ Önkal, **Resûlullah'ın İslam'a Davet Metodu**, s. 262.

⁹⁹ Saka, **Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu**, s. 78.

¹⁰⁰ Tevbe 9/128,

¹⁰¹ Zeydan, A., **İslam Davetinin Esasları, Metot ve Vasıtaları**, Çıra Yayınları, İstanbul 2011, s. 405.

olmalıdır. Çünkü bu, vasfının getirdiği bir zorunluluktur. Merhametli oluşunu karşıya aktarırken sözcüklerini dikkatlice seçmeli ve ifadelerine özen göstermelidir.

İmam Efendi, yazmış olduğu mektuplarının hepsinde göndermiş olduğu kişilere dua cümleleriyle de hitap etmiştir. Yüce Allah'tan insanların affı, bağışlanması, sağlığı gibi durumları için niyazda bulunmuştur. Bu durum, onun merhamet duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından birkaç örnek vermek yerinde olacaktır.

Örneğin, İmam Efendi'nin Mes'ud Efendi'ye yazmış olduğu mektup:

“Ma’ruz-u fakiranemdir.

Selam-ı mahsûs-i ihda ve tab-ı âlinizi istifsar eylediğim ba’del eda:

Cenabı Vâcib-ül vücûd hazretleri, Vücûd-u behbudunuzu (sağlıklı ve sıhhatli vücudunuzu) cümle âfât ve ekdârdan vikâye ve muhafaza buyurarak mazhar-ı feyz ve tecellisi etmekle zahir ve batında terfi’ ve terakkiler ihsân ve zahir ve batının ma’mur ve muammer ve nur-u huzur ve ünsüyle ayine-i dilin müzeyyen ve mücella edip, iki alemde faik-ul akran eylemek ed’iyye-i hayriyyesini tilavet ve tekrar ve ref’i barigah-ı Cenabı Perverdigâr eder olduğum ma’rûz-u mahsûsumdur.

Bu kere de 28 Eylül 1325 tarihli bir tahrirat-ı vafâ-âyâtınız yed-i iştiyakımı tezyin eyledi. Mûcib-i sürûr ve hubûrum oldu. Muhabbet-i deruniyetimiz ma’lum-u âlinizdir. Gönülden dûr (uzak) olamayacağınıza kalb-i agâhiniz şehâdet buyurur. Yalnız şurasını beyan ve tavsiye eylerim ki, bu âlem-i kesret, gönlünüzdeki muhabbete ve huzura mani’ olmasın. Her nerede bulunursanız, Hakk’la olup masivaya dil vermeyiniz. Tarikimiz, “*Halvet der encümen*” üzere bina kılındığı ma’lumunuzdur. Zahirde halkla muamelede bulunasınız. Allah ile olmak en büyük irfan ve ihsandır. Ve kemal-i iman ise, bu nihsandır. Ayrılmamaya ve nefisle imanımızı bu ihsan yüzünden tekmile sa’y buyurasınız ki, insan-ı kâmil ve âyine-i zat ve sıfat olarak Hazreti Rabbe vasıl olasınız.

Bâki, herhalde Hazreti Allah muin ve nâsirin ve erenler pirim Hâce Sâminî hazretleri zahir (arka çıkan) ve destgirin olsun, azizim.

Vesselamüaleyküm ve ala ibadillahissalihin.”¹⁰²

2.1.4. Sabırlı Olmalı

Sözlükte; sıkışık ve zorluk anında kendini tutmak,¹⁰³ hapsedmek, alıkoymak,¹⁰⁴ dayanma, dayanıklılık gibi anlamlara gelen sabır, ahlaki bir kavram olarak; başa gelen

¹⁰² Erzurumî, *Mektubat*, C. II, s. 25-26.

musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak, sızlanmamak; nefse ağır gelen ve hoşla gitmeyen şeyler karşısında dünya ve ahiretin yarınını düşünerek, ruhi dengeyi bozmamak için insanın kalbinde bulunmakta olan sükûnet ve dayanma gücüdür.¹⁰⁵ Sabır kavramı Kur'an'da yetmişten fazla ayette geçmektedir. Örneğin; Hz. Musa (a.s), İsrailoğullarına, “Allah'tan yardım dileyin ve sabredin.”¹⁰⁶ tavsiyesinde bulunurken, Hz. Peygamber Efendimiz de mü'minlere başlarına gelen bela ve musibetlere karşı sabırlı olmalarını salık vermiş, kendisi de “Sabret ve senin sabrın ancak Allah'ın yardımıyla.”¹⁰⁷ ilahi buyruğuna uyarak hayatı boyunca sabır konusunda ümmetine örneklik etmiştir.

Davetçi için sabır, her insan ve hatta her Müslümandan daha büyük önem taşır. Çünkü davetçi, nefsiyle mücadele ederek iyilikleri yapmak ve kötülüklerden kaçınmak durumunda olduğu gibi, Allah'a davet sahasında da çeşitli insanlarla karşılaşmak zorundadır. Bundan dolayı davetçi nefis ve davet yolunda büyük bir sabra ihtiyaç duymaktadır.¹⁰⁸

İrşad faaliyetinde bulunan kimse, sabrı kendisine ilke edinerek sırf Yüce Allah'ın rızasına erişmek için nefesine ağır gelmesine rağmen bütün sıkıntılara göğüs gererek yoluna devam etmelidir.

Müellifimiz Osman Bedrüddin Erzurumî, gerek ilim tahsil ederken gerekse ilmini yayarken sabır en önemli dayanağı olmuştur. İlim yolunda göstermiş olduğu sabır onun azmini de ortaya koymuştur. İmam Efendi, hocası Seyyid Ahmet Merami Hazretleri'nden ders alırken kat etmiş olduğu mesafe ve meşakkatli geçen yolculuklarına rağmen ne azminde ne de sabrında bir eksiklik olmamıştır.

İmam Efendi, ikamet ettiği yer ile ders aldığı hocası Seyyid Ahmet Merami Hazretleri'nin bulunduğu Bevelkasım köyü arasındaki mesafeyi umursamaksızın ilim tahsiline başlar. Yaz kış demeden ilim aşkı ile yollara düşer ve hocasından en güzel şekilde istifade eder.¹⁰⁹

İmam Efendi ile hocası Mahmud-u Sâmini Hazretleri arasında geçen şu olay da onun sabrına işarettir. İmam Efendi Diyarbakır'dan Harput'a tabur imamı olarak tayini

¹⁰³ Saka, **Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu**, s. 70.

¹⁰⁴ Zeydan, **İslam Davetinin Esasları**, s. 394.

¹⁰⁵ Canbulut, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s. 567.

¹⁰⁶ A'raf 7/128.

¹⁰⁷ Nahl 16/127.

¹⁰⁸ Saka, **Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu**, s. 71.

¹⁰⁹ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s. 22

çıkar. Tasavvufa önem veren İmam Efendi bu alanda kendisine manen yardımcı olacak ve kendisini yetiştirecek bir mürşid-i kâmil aramaktadır. O mürşidin de Mahmud-u Sâmini Hazretleri olduğunu kendisine dostları söylemektedir. Bir gün İmam Efendi, Mahmud-u Sâmini Hazretleri'ni görmek ister ve Palu'ya gider. İlk karşılaşmasında Mahmud-u Sâmini Hazretleri İmam Efendi'ye ismi ile hitap eder. Buna İmam Efendi çok şaşırır. Çünkü daha önce tanışmamıştır. İmam Efendi bir müddet burada kaldıktan sonra Harput'a geri döner. Mahmud-u Sâmini Hazretleri için, “ âlim olmadığını, sigara içtiğini ve kendisinin de tabur imamı olduğunu düşünerek” icabet etmez. Ama İmam Efendi eskisi gibi olmaz. Mahmud-u Sâmini Hazretleri'ne olan sevgisi aşka dönüşür. Artık Harput'ta durmak istemez, hazırlanıp Şeyh'inin yanına gitmek ister. Lakin her seferinde manen yoldan döndürülür. İmam Efendi ise her fırsatta gitmek ister fakat tekrar tekrar geri döndürülür. Bundan dolayı çok acı çeker ve isyan etmeden zamanının gelmesini bekler. Sonunda beklenen an gelir ve Şeyhi Mahmud-u Sâmini Hazretleri'ne kavuşur ve intisap eder.¹¹⁰

Görüldüğü üzere İmam Efendi ilim hayatının her kademesinde sabır silahını en güzel şekilde kullanmıştır. Hiçbir şekilde yılmamıştır.

2.1.5. Kırıcı Değil Gönül Okşayıcı Olmalı

Üslûp; tarz, yol, biçim, metot ve usul anlamlarına gelmektedir.¹¹¹ Üslûp, bir davetçide bulunması gereken en önemli özelliklerden biridir. Güzel konuşmanın derecesi ne kadar yüksek olursa muhatap üzerindeki etkisi de o kadar yüksek olur.

Güzel ve tesirli konuşmanın en önemli aracı sestir. Konuşmada sesin ve ses düzeyinin iyi olmasına dikkat edilmelidir. Gereksiz yere sesini yükseltmek veya dinleyicilerin işitmede zorlanacakları şekilde kısık sesle konuşmak beklenen sonucu vermez.¹¹² Bunun için tatlı bir dil, yumuşak bir ifade, iyi bir üslûp ve duygulu bir konuşma tarzını benimsemek gerekir.¹¹³ Akıcı bir lisana sahip olmak konu bütünlüğüne de hâkim olmaya yardımcı olur.

Yumuşak söz, en aksi insana bile tesir eder; hiç olmazsa onu zararsız hale getirir. Bu bakımdan “kavl-i leyyin (yumuşak söz)” her zaman göz önünde bulundurulacak prensiplerden olmalıdır. Muhataba karşı kırıcı olmak, incitici sözler söylemek,

¹¹⁰ Erdem, **Osman Bedrüddin Efendi**, s.87

¹¹¹ Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s. 673.

¹¹² Çetin, **Hitabet ve İrşad**, s. 133.

¹¹³ Beki, **Kur'an Güneşinden Çağımız İnsanı İrşat Rehberi**, s. 87.

aşağılamak asla doğru değildir. Bunun yerine rıfk ve şefkati, hoşgörü ve kolaylığı benimsemek gerekir.¹¹⁴

Osman Bedrüddin Efendi sohbet verirken veya bir soruyu cevaplarken muhatabın anlayacağı şekilde ses tonunu ayarlayarak, insanları sıkmadan, güzel ve akıcı bir şekilde aktarmıştır. Bunun yanında mektuplarında kişileri cezbedici bir dil kullanmıştır. Kendisine yöneltilen sorulara cevap vermeden önce muhataplara Allah'ın selamını vererek, Allah'a onlar için dua ve niyazda bulunarak ve onların gönlünü, kalbini okşayıcı bir giriş ile sözlerine başladığını eserlerinde görmekteyiz.

Bu vasfı müellifimizin taşıdığını şu örnekten anlayabiliriz:

Ulema'dan ÖMER AVNİ Efendi'ye

Müteyemminen, Bismillahirrahmanirrahim ve müteberriken bi-selamin kavlen min Rabbir- Rahim.

Ba'de ihda-i selam.

Cenabı Vacib-ül vücüd hazretleri, vücüd-u sadakatnümüdunuzu vikaye-i Samedaniyye'sinde hıfz ve masün edip, kendi ma'rifet-i ilahiyyesini ve huzür-u Rabbaniyyesini bahş ve saadet-i ezeliyyesiyle arif ve mahmüd eyleye.

Amin!

Benim hakikat-bin ve ihlas-güzünim. Ma'lûmunuz ola ki, tarikat-i aliyye sohbet ile husül bulur ve vuslat-ı hakiki, musahabet sayesinde mukadder ve müyesser buyurulur. Onun için arifler:

“ Bir nefes sohbet merdan-ı Hakk'la

Yüz sene takvada olmaktan iyi.”

buyurmuşlardır. Yüz sene ibadet eylemekten evliyaullah ile bir nefes sohbet etmek insan için hayırlıdır., buyurulur. Bu münasebet emr-i ilahi ile dahi sabittir. Kur'an-ı Kerim'de Hakk(celle ve ala): “ Ey iman edenler, Allah'dan korkun ve sadıklarla (doğrularla) beraber olun.” (Tevbe,9/119) ayet-i celilesiyle emir buyurmuştur. Ve Eshab-ı güzün ki, ol rütneyi hazidirler ve buna sohbet sayesinde nail olmuşlardır.

Şu halde musabetin birinci nev'isi; beraberlik ma'nasında olup, zat-ı ilahiyyeyi murad edinip, Onu istemektir. Onun ile buldukları için taliban-ı ilahiyyeye ehem ve elzem olduğu sabittir ve bu da bir insan-ı kamil ile olacağı, ona can ve dil ile teslim olup, zat-ı ali-kadrin kadrini bilmelidir. Bunu için mektubumu tahrire cür'et eylerim.

¹¹⁴ Çetin, **Hitabet ve İrşad**, s. 256.

Musahib bir mürşid-i kamil ve ferd-i vasılın şeref-i mülakatiyla (kavuşma, görüşme) müşerref olup, onun huzuru musahabetinde bulunmaktadır. Böyle olan salık az müddet zarfında huzür-u Mevla'ya nail ve zat-ı baht-ı ilahiyyeye vasıl olur.

Musahabetin ikinci nev'isi ; batınen kalbine ve batınına kemal-i muhabbetle murabıt olup feyz-i batın iktisab eylemekle murad hasıl olur.

Binaenaleyh şurasını arz eylerim ki neş'e-i insaniyye ancak fikr-i sahihdir. Süret-i unsuriye nisbetle hayvandır. Fikir ise, cilve-i Rabbani olup, muhabbet-i ilahiyye ile oldukça kurb ve bu'd fikre hail değildir. Zaman ve mekan bu süret içindir. Pes, Cenabı mürşid-i a'zamımız olan Mevlana hâce Mahmüd Samini hazretlerine olan rabıta ve nisabet-i manevi, teveccüh-ü derüni ile fikrinizi zikr-i hakikiye eriştirip, nail-i meram edebilir. Kalb ile meşgul iken Hacı müşarünileyhi mukabelenizde ihzar edip vücüd-u mevhumunuzdan mahv olmağa ve varlık ise cümle eşyaya sari olan kayyüm-i eşya bulunan nür-u bi-rengin olduğunu bilmeğe, mülahaza eylemeğe sa'y-ü gayret ve bez-i makderet buyurula ki, tarik-ı nakşibendiyyede "Hoş der dem" buyurulduğu böyledir. " Ve iki adımda varırsın" buyurdıkları ve hazreti şeyh ve Cenabı Velini'metimizin bazı mekatibinde: "Tarikimiz bir i'raz ve bir ikbalen ibarettir" deyu tahrir buyurdıkları kalb ve fikri masivadan alıp, huzurullah ile me'nüs ettirmektir.

" Bir i'raz ve bir ikbalen ibarettir tarikat,

Bil ki ey Bedri, budur hem Saminiler mesleği"

beyti dahi bu ma'nayı müeyyedir. İş bu zikr ve ef'alden, tıfl-ı ma'nevi tevellüd edip(manevi bir çocuk doğup; basiret gözünün açılması) alem-i gaybdan vera-i perdede olan ahvalden haber resan olarak vücüd-u asliye yetişip adem-i ma'nada olasınız.

Ma'lüm-u fadilaneleridir ki, bu vücüd-u insani, anasırdan mürekkebdir., bir gün elbette fena bulur. Baki kalacak fikirden hasıl olan vücüd-u hakkinidir ki, ona " Vücüd-u Müktesebi" diyorlar. Ol keyfiyet ise mürşide rabıta-ı tam ve nisbet iltizamı ike olur.çünkü, vücüd-u unsürin hareketi şart değildir, heman bir emr-i kalbidir. Bakınız kesret-i süri bu zikre, bu teveccühe mani' olamıyor. Öyle ise, mürşide rabıta-i kalb ederek kemal-i muhabbet ile fikri mülahaza-i ağıyardan hali tutup tahliye-i deruna himmet ve gayret kılarsınız.

" Kalbini ağıyardan boşalt, azmin huzürüm ise,

Benden başkasına bakma, maksadın Zat'im ise"

beytini arifler hazreti Hakk lisanından söyledikleri ma'lûmunuz ola. Cenabınızdan me'mûlümüz bu emre azimetidir. Vakit ise ganimettir. Bu vakti zayı' etmek , onu beyhüde geçirmektir. Hazreti Allah agahlık bahş ede. Amin.

Musahabetin üçüncü nev'isi de, mürşidin ve ihvanın müraselesidir ki, bunlar dahi aşk ve muahbbeti ziyadendirip, salik de, bu iki kanat ile pervaz eder. Ve alem-i asl'ı bulunan aşiyanesine gider. Ya rabbi, bize müyesser eyle. Amin.

İşte hasbel-i ihvaniyye şart-ı musahabete riayete işbu arizacığma tahrir ve takdime mütecasir oldum.

Baki, Hudanın hıfz ve emanetinde olasınız azizim.¹¹⁵

2.1.6. Mütevazı Olmalı

Tevazu sözlükte; alçak gönüllü olmak anlamına gelmektedir. Ahlâk kavramı olarak; kişinin nefisini Hakk'ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, insanlara karşı kibirli ve gururlu olmaması demektir.¹¹⁶ Kibir, hamakat ve cehalettir. Eğer insan Rabbini hakkı ile bilseydi, muhakkak büyüklüğün ve azametin tek olan Allah'a mahsus olduğunu anlayacaktı.¹¹⁷ Davetçi, peygamber vazifesini yüklenmiş bir kimsedir. Bu bakımdan her Müslümandan daha hassas bir noktada bulunmakta ve dolayısıyla daha büyük bir sorumluluk taşımaktadır.¹¹⁸

Davetçinin, insanların sevgisini kazanmak ve onları kendisine yaklaştırmak için mutlaka alçak gönüllü bir ahlâka sahip olması gerekir. Çünkü insanlara alçak gönüllü, yumuşak, güler yüzlü ve hoşgörülü davranmadıkça başarılı olmak mümkün değildir. İnsanların sevgi, saygı ve takdirlerini kazanıp kendisini kabul ettirmedikçe onlara söz dinletmek zordur.¹¹⁹ Davetçi, vakâr ve sekîneti muhafaza ederek mütevazı davranırsa er-geç kibirli ve gururlular boyun eğerek davetine katılacaktır.¹²⁰

Müellifimiz Osman Bedrüddin Efendi yazmış olduğu mektuplarının çoğuna, "Ma'rûz-u fakiranemdir" diye başlamış olup öncelikle dua ve niyazda bulunmuştur. Kendisine yöneltilen sorulara karşılıklı gayet mütavazı bir şekilde cevaplar yazarak hiçbir şekilde kibir ve gurura kapılmamıştır. İmam Efendi'nin ilmî ve edebi kişiliği

¹¹⁵ Erzurumî, **Mektubat**, C. I, s. 83

¹¹⁶ Canbulut, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s. 657.

¹¹⁷ Zeydan, **İslam Davetinin Esasları**, s. 408.

¹¹⁸ Saka, **Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu**, s. 82.

¹¹⁹ Salih b. Muhammed, **Başarılı İslam Davetçilerinin Vasıfları**, s. 58.

¹²⁰ Önkal, **Resûlullah'ın İslam'a Davet Metodu**, s. 269.

insanlar tarafından saygı görmüştür. Bu özelliğini daha iyi şekilde anlamak için şu örnekleri vermek yerinde olacaktır.

Osman Bedrüddin Efendi'nin Nazmi Bey Efendi'ye yazmış olduğu mektup;

“Ma’ruz-u fakiranemdir;

Selam-ı mahsus ihda ve tab’-i âlinizi istifsar eylediğim ba’del-eda:

Cenabı Vacib-ül vücud hazretleri, vücud-u behbudlarını her türlü âfât ve ekdardan vikaye ve himaye buyurarak sûret ve ma’nada feyz ve terakkiler ihsanıyla zahir ve batınınızı ma’mur ve muammer, nur-u huzuruyla ayine-i dilinizi müzeyyen ve münevver eylemek ed’iyye-i hayriyesi tilavet ve ref’i kabulgah-i Cenabı Perverdigar eder olduğum ma’ruz-u mahsusumdur.

Gerçi mektub yazmağa vaktin müsadesizliğinden muvaffak olamıyorum. Fakat gönlümün muhabbeti vicdan-ı âlinizce musaddaktır biliyorum. Mâmafih hatırdan feramuş olunmayacağınız (unutulmayacağınız) kalb-i âgâhiniz cema’lumdur derim. Çünkü, nisbet ve irtibatımız Lillah ve Hakkani’dır. Artık her hangi bir şekilde haleldar olmayacağı şüphesizdir. Ancak evrad ve huzur ve musahabetinize devam buyurmanızı tavsiye ederim. Ve o vecihle sebat ve metânetinizi haber aldıkça müftehir olmuştum.

Dünya, âlem-i imkan olduğundan her şey olur, gider. Bunun için telaş eylemek ve keder eylemek îcab etmez. Ancak kurbîyyet-i Mevla’ya müsareatla Hakk’la olup, Hakk’ı bilip ve bulmak, O’na layık olmak îcab eder ki, bu fırsat bir daha ele girmez. Ebedi bir rahatı ve Cenab-ı Hakk’a vüsul ve müşahede devleti ihtiyar olunmak îcab eder ki, bu da akl-ı küll sâhibine mahsûsdur. Bu ciheti iltizam edenlerin, akl-ı küll erbabı olacakları varesete-i îzah ve beyandır. Bu âleme cahil ve a’mâ gelip, cahil ve a’mâ gitmek ve kendisini ve Rabbisini bilmemek ve bulmamak gayet âr ve son derece büyük günahdır. Âli himmetli olasınız ve âgâhiyyetle ve huzur tarikiyle Hakk’ı sizde yakın bulasınız.

Orada bulunan ihvan-ı kiram hazerâtının kâffesine selâm ve duayı mahsusla hatır-ı atırlarını istifsar eylerim. Yevmen fe yevmen (gün be gün) sohbet ve huzurlarının izdiyadına ve huluk-u cemile erbabından olarak hazretleri Hakk’a layık olmalarına himmet buyurmalarını diler ve vasiyet eylerim.

Ahvâl-i âlinizi ve tahvî-i memuriyetinizi iş’ar buyurmanız muntazardır. Bâki, her halde Hakk ve erenler ve pirim Hâce Sâmini hazeratı muîn ve nasiriniz olsun, azizim.

Vesselamüaleyküm ve alâ men ledeyküm min ihvanid-din.”¹²¹

¹²¹ Erzurumî, **Mektubat**, C. II, s. 141.

2.2. İrşad Metodları

2.2.1. Takrir Metodu

Takrir, “karar” kelimesinden türemiştir. “Yerleştirme, yerleştirilme, sağlama, anlatma, anlatış, önerge” anlamlarına gelir. Metot olarak takrir, “öğretimde daha çok konu hakkında bilgili kişi tarafından anlatma ve açıklamasına önem veren, muhatabın ise araştırmasına, soru sormasına veya grup halinde çalışmalarını sınırlayan klasik bir metoddur. Kısacası takrir metodu, bir hikâye etme ve anlatma metodudur.¹²²

Davetçi tarafından anlatılacak konuların yeterince açık olmayan, dinleyiciler tarafından rahatça ve kolayca anlaşılmayan kısımlarını kavramlarla veya sebep-sonuç ilişkileriyle aydınlatmasıdır.¹²³

Takrir metodu sadece okulda öğretmenin öğrencilere ders anlatımında yararlandığı bir yöntem değildir. Aynı zamanda bilgili kişilerin yani âlimlerin de bir konuyu topluluğa aktarırken veya açıklarken sıkça kullandıkları bir metoddur. Müellifimizin de bu metodu kullandığına dair eserlerinde örnekler mevcuttur.

İmam Efendi'nin bu metodu kullandığını şu örneklerle pekiştirebiliriz.

Osman Bedrüddin Efendi bir sohbetinde, “*Yapılan ibadetlerdeki üç hali*” şöyle açıklığa kavuşturur: “Müslümanlar taat ve ibadet hususunda üç kısımdırlar. Birinci kısım: Nefisleriyle, nefisleri için. İkinci kısım: Nefisleriyle, Allah için. Üçüncü kısım da: Allah ile Allah için ibadet ederler. Birinci kısım cehennemden kurtulmak için ibadet ederler ki ekseri nâs bu kısma dahildir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v) Efendimiz de: “Eğer cehennem olmasaydı hiç kimse Cenab-ı Hakk’a ibadet etmezdi” buyurmuştur. İkinci kısım Cennet ve onun derecatına tama’en ibadet ederler ki, bunların adedi birinci kısımdan daha azdır. Fakat ubudiyetleri garazlı olduğundan, ındallah o kadar kıymetli değildirlere. Üçüncü kısım ise: hiçbir garaz ve ivazları olmaksızın, yani, ne cehennem korkusu ve ne de Cennet ve huri tama’ıyla tamamen ibadet etmeyip, sırf Allah ile Allah için Cenab-ı Hakk’a ubudiyet ederler. Çünkü bunlar nefsten kurtulmuşlardır. Cehennem bunlardan istiaze (Allah’a sığınma) eder, Cennet ise bunlara müştak’tır. Bunlar mahremat-i bar-ı gah, Kurb-i zül-Celal ve Mahbub-i Huda-i Layezal olup “ü’iddet li-ibadiye’s-salihin” hadis-i kudsisi hükmünce, Zülal-i visal’e (visalin tarifsiz zevki) ve hitabat-ı İlahiyyeye ve niam-ı Celile-i Sübhaniyyeye nail olmuş ve olacaklardır. Bunlara

¹²² Öcal, M., **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, TDV Yayınları, Ankara 2007, s. 202.

¹²³ Öcal, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, s. 203.

şarab-ı tahir bizzat verilir. Bunlar Şarab-ı nesim ile halen sermest ve sergerdandır. Şarab-ı tahir'un dünyadaki misali Şarab-ı muhabbettir, muhabbet-i İlahiy-yedir."¹²⁴

İmam Efendi bir başka sohbetinde: “Kulların kalpleri Celal ve Cemal kabzaları arasındadır” konulu vaazında şöyle devam eder; “Ufacık bir zelle ile babamız Hz. Âdem, Cennetten çıkarıldı. Halbuki bu zahiri zelle, bâtinen bir çok esrar ve hikemdir.

Birincisi: Hz. Âdem zelle ve kusurunu kendi nefesine isnad etti, çok ağladı ve böylece makbûl-i Dergâh-ı İzzet oldu. Bu davranışında sulbünden gelecek bütün evlâdına, yani topyekün insanlara işâret ve beşâret vardır ki, hasebül beşeriye vâkî kusurlarımızı nefsimize isnad eder ve derhal tam bir rücû ile rücû edersek makbûl-i İlahi oluruz.

İkincisi: Hılâfet-i âdemiyye dünyada kemal bulacak, aşk ve muhabbet burada kazanılacak.

Üçüncüsü: Evlâd-ı Âdem'den bu kadar Enbiyâ ve evliyâ ve hususiyle hilketten maksûd, Habîb-i Kibriya (s.a.v.) Efendimiz Hz.leri dünyayı teşrif buyuracak.

Dördüncüsü: Şeytan mukarreb iken bir emre imtisal etmemekle merdud ve matrud-û Dergâh-ı Hak oldu. Evet Şeytan istikbâr (kibir) ve iba (kabul etmemek) etti ve kabahatini Hakk'a isnad etti. Âdem'in sureti insaniyesine bakarak ondaki sırr-ı İlahiyi görmedi ve: “Ben ondan hayırlıyım” dedi ve böylece başına gelende geldi.

Biz bundan ibret alarak, iba ve istikbardan Hakk'ı ve ehl-i Hakk'ı kabul etmemekten ve kusurlarımızı kendimize atfetmeyip de Hakk'a ve ehl-i Hakk'a isnaddan sakınmamız lazımdır. Kulûb-i İbâd (kulların kalpleri) kabzateyn (iki kabza) arasındadır. Celâl ve Cemâl sıfatları ile idâre ve taklîb olunur. Ve kalbe tesmiye olunması bu taklîb'dendir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kalbin taklîbini Ümmeti merhumesine ta'lim zımında: “*Allahümme ya mukallibel kulûb. Sebbit kalbî alâ dînîk*” buyurmuştur. Evet, Bel'am vesair nice mukarrebler matrûd ve merdûd oldu. Bunlar bu Ümmet-i Merhumeye fedâ oldu. Bunun için insan zahiren ve batınen hiçbir kemâli ve hiçbir ni'meti kendi nefesine ve sa'y ü ameline atf ve isnad etmemeli. Her muvaffakiyeti Hz. Hakk'ın mahz-ı lütf-u Kereminden bilmelidir ve her şeyde her zaman yalnız İnâyet-i Sübhaniyyeye itimat ve istimat etmelidir. “*Benim muvaffakiyetim ancak Allah'ın yardımındadır*”¹²⁵ “*Allah bize yeter, O en güzel vekildir.*”¹²⁶ Lisan-ı zâhirin ve lisân-ı bâtının virdi olmalıdır.

¹²⁴ Erzurumî, **Sobetler**, C. I, s. 439-440.

¹²⁵ Hûd 11/88.

Bel'am'ın felâketi bir peygamber tarafından Cenab-ı Hakk'a sül olunmuş. Cenab-ı Hakk tarafından da: "Bel'am, bu kadar ni'met-i İlahiyyeye bir kere olsun şükretmedi" diye vahyen cevap ifa buyrulmuştur.¹²⁷

İslam'a davette veya dinî vaazlarda âlimler bu metodu sıkça kullanmışlardır. Çünkü halk, gerçeği ve doğruyu idrak edecekleri şekilde almak ve hayatlarına yansıtmak isterler. Bunu da vaizler, hatipler veya davetçiler onların seviyesine uygun olarak aktarmalıdır. Verilen bu iki örneğe bakıldığında İmam Efendi'nin sohbetlerinde, insanların anlamakta güçlük çektiği konuları veya kavramları halkın anlayacağı şekilde açıklamakta olduğu görülür.

2.2.2. İlmihal Metodu

Sorunun bilgin kişi tarafından sorulması, cevabının da kendisi tarafından verilmesi şeklinde uygulanan bir öğretim metodudur. Bu metoda "İlmihal Metodu" denmesinin nedeni ise eskiden beri çocuklara ilmihal bilgilerinin bu metotla verilmesidir. Âlimler medreselerde veya mahalle mekteplerinde ilmihal bilgilerini çocuklara bu metot ile aktarmışlardır. Önceden hazırlanmış ve kalıp haline getirilmiş soru ve cevapları dinleyiciye ezberletiliyordu.

İmam Efendi'nin yapmış olduğu sohbetlerde bu metodu kullandığını görmekteyiz. Konu ile ilgili şu örneği vermek yerinde bir tespit olacaktır.

İmam Efendi ahlâk kavramını açıklarken şu şekilde anlatır:

"Ahlâk iki kısımdır:

1) Şeytanın ahlakıdır ki, bu da: ucb, hased, kibir, riya, istikbar vb.dir. Dikkat ediniz şeytan o kadar ilmiyle ameliyle bir şeye yaramadı bu hale geldi, kovuldu. Sebebi de bize ibret ve numune olsun içindir.

2) Diğeri ise ilâhi ahlaktır. Hz. Âdem de ufak bir bahane ile Cennet'ten kovuldu. Cenâb-ı Hak da ona dua, tazarru ve tevbe öğretti. Tevbe etti ve Peygamber oldu, Allah'ın halifesi oldu, safiyyullah oldu. Cennet'te kalsaydı Allah'ın halifesi olamazdı. Bu da bize ibret ve numune olsun için böyle olmuştur. Yoksa Cennette bir buğday Hz. Âdem'e bir şey yapamazdı. Bizde Âdemoğluyuz ve bir damladan yaratılmışız ki bu vücut o bir damlada meknûz idi. Bu vücudun batını ise ruhumuzdur. Ruhumuz ise

¹²⁶ Âl-i İmran 3/173.

¹²⁷ Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 513-514.

Muhammedî ruhtur. Nur-i Muhammedî'den yaratılmıştır. Muhammedî ahlâk ise Kur'anî ahlâktır, ilahi ahlakıdır.

Hiz. Âişe (r.anhâ) validemizden, "Peygamberin ahlâkı nedir?" diye sormuşlar, şöyle buyurmuştur: "Siz hiç Kur'an okumadınız mı? İşte ahlâk-ı Muhammedîye, ahlâk-ı Kur'aniyedir." Nitekim Cenab-ı Rabbül-âlemin Hazretleri, Habib-i Edîbi, Mahbûb-ı Celil'i hakkında böyle buyurmuştur: "Muhakkak ki sen, büyük bir ahlâk üzeresin."¹²⁸ Peygamber Efendimiz ise bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."¹²⁹

Bizim de kendi âdemzâdeliğimizi muhafaza ile Hakk'ın halifesi olmamız, Muhammedî ahlâk ile ahlaklanmaya gayret ederek O'nun manevi evladı olduğumuzu ispat etmemiz lazımdır. Ama bu halimiz ile Aleyhissalâtu Vesselam Efendimiz gibi olamayız. Fakat kısmî de olsa O'nun Yüce ahlâkına tabi olmuş oluruz, bu da yeter.

Muhammedî ahlâk, Kur'anî ahlâk, ilâhi ahlâk dururken şeytani ahlâka tabi olmaya ne mecburiyet var? Şeytanın hüsrân ve perişanlığı meydandadır, açıktır."¹³⁰

Bir başka örnekte ise, İmam Efendi, "Mâneviyat Avâmı Cennete, Havassı ise Allah'a Kavuşturur" başlıklı sohbetine şöyle başlar;

"Kelime neye denir? Bunun tarifini hemen ekserimiz işitmişizdir veyahut biliriz. Evet, bir isme veya bir fiil'e veya bir harfe mevzu olan şeye kelime derler. Bu zâhir ilmüne göre bir tarifdir. Gerçi ilm-i zâhir de ilm-i bâtın da şerif'dir, diyecek yok... Fakat bu ilim bizi Allah'a sevk ve îsal etmezse bir şeye yaramaz. İşte insan da bir kelimedir. Bu tarife göre o da akvâl, efâl ve ahvâl'e mevzû'dur. Akvâl ve efâl ve ahvâli iyi olursa o insanın ma'nası vardır. Şayet iyi değilse onun manası zail olur.

Cenab-ı Hakk'ın: "(İnsanlar) Allah'a davet ve (kendisi de) iyi amel (ve hareket) eden ve ben şüphesiz Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?"¹³¹ ayet-i kerimesinde buyurduğu vechile Ahsen-i akval odur ki, Allah'a ve Allah'a davete mütaallik olsun. İşte böyle olan akval-i ahsene bizi af'âl-i haseneye, af'âl-i memdûhaya sevk eder. Ef'âlimiz ki güzel oldu bu kere Cenab-ı Hak ahvâlimizi de, ahvâl-i batniyyemizi de güzelleştirir. Ondan sonra da envâr ve müşahedat ve esrar ve maarifini ihsanla bizi her türlü ni'metine müstağrak buyurur.

¹²⁸ Kalem 68/4.; Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 96-97.

¹²⁹ *Muvatta*, *Husnû'l Halk*, 8; *Müsned*, 2/381

¹³⁰ Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 96-97.

¹³¹ Fussilet 41/33.

Fakat böyle olmak için bizden de biraz sa'y ve gayret icap eder. Mürşid-i kâmile gitmek, O'nun emrini tutmak ve ta'rifi vechile hareket etmek lâzımdır. Zira "tevfik", "sa'y"e müştakdır. Ve tevfik'in en büyüğü de dediğim vechile bir mürşid bulmaktır. Bu yollar avâmı cennete, havası Allah'a götürür. Hâlbuki havas da anasından havas doğmaz, o da avam'dan olur. Gayret etmeli ki insan mertebe-i avam'dan mertebe-i havas'a geçsin ve kendi de havas'dan olsun...¹³²

Osman Bedrüddin Efendi'nin sohbetlerinde yaptığı bu anlatım tarzı bu metodu daha iyi bir şekilde açıklamaktadır. Bu metot yalnız okullarda verilen eğitimlerde değil, cami, medrese ve bazı ortamlarda verilen dini sohbetlerde de sıkça kullanılmıştır.

2.2.3. Soru-Cevap Metodu

Bu metod soru sormak ve cevap almak şeklinde uygulanır. Yani metod, hatip ile muhatabın karşılıklı konuşmasına dayanır. Âlim soru sorarak konuya başlar ve bu şekilde dinleyiciyi de düşünmeye sevk eder. Bundan maksat kişileri imtihan etmek değil, onların dikkatini çekmektir¹³³

Bu metod cami ve medreselerin yanında eğitimde de yani okullarda da kullanılmış bir metoddur. Öğrencilere yöneltilen sorular, onların bilgi, ilgi ve kabiliyetlerinin keşfinde dikkatlerini ders üzerine toplamada ve bilgilerini değerlendirerek onların tanınmasında fayda sağlar.

Soru-cevap metodu çeşitli şekillerde kullanılır:

1- Serbest sorular ve cevaplar: İki şekilde kullanılır:

Birincisi: İşlenen konu ile ilgili olarak muhataba serbestçe sorular yöneltilir. Belli bir süre verilir. Sonra da cevaplar alınır.

İkincisi: Muhataba öğretilmek istenen şeyler bir bilmece gibi sorulur. Dinleyiciler dikkatlerini yoğunlaştırır ve tek tek cevaplar alınır.

2- Muhavere usûlü:

Muhavere usûlünde esas olan karşılıklı soru sorulup cevaplar alınmasıdır.¹³⁴

Bunun yanında insanlar sorularını mektup yazarak da yöneltilmişlerdir. Bunun sebeplerinden biri, problemlerin veya sorunların cevabını verecek bilgin kişilerin uzak şehirlerde ikâmet etmeleridir.

¹³² Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 248-249.

¹³³ Öcal, **a.g.e.**, s. 210.

¹³⁴ Öcal, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, s. 212.

İmam Efendi'nin de bu metodu kullandığına dair şu misalleri vermek yerinde olacaktır:

Osman Bedrüddin Efendi yapmış olduğu bir sohbeta şöyle başlar;

“Sâlik nasıl yol alır? Sâlik iki kademedede yol kat eder:

1. Şevk ve taleb ile Allah için ibadet.

2. Yine şevk ve taleb ile batınında masivadan inkıta ve yüz çevirmeyi tamamlamak.

Fakat her iki halde de: Kitap ve sünnete, Resûl ve Resûlün varisine tabi olmak lazımdır ki, ancak bu yolla muhlis ve belki muhles olabilelim. Şeriatsız ne tarikat, ne marifet ne hakikat olamadığı gibi tarikat ve hakikatsız şeriat da o kadar fayda vermez.”¹³⁵

Başka bir örnekte ise, Binbaşı Cemal Bey'in mektup yazarak sorduğu bir soruyu şu şekilde cevaplamıştır:

“Binbaşı Cemal Bey'e: Binbaşı rif'atlû Cemal bey, (Zat-ı nefis) ne idiğine (olduğuna) dair yazılan mektubu okudum. Cevabını intizar eylediğinde mümaileyhin sahib-i inti'dad ve tarikatte söz anlamak liyakat ve istidadını görmekle de bundan memnun oldum

Nefs bahsine gelince: Bu yolda nefsi bilmek için herkes ne can ve baş vermiş, çok müşkilat çekmiş ve görmüştür. Yani demek isterim ki, ta'rif ve tavsif etmekle anlamak mümkün olmaz. “İlmi, erbabının ağzından alın” medlûlunca; nefsi bilmek, Rabbisini bilip bulmak ve bu vecihle mebla'-ı ricale dahil olmuş insan-ı kamil ve âdem-i mananın ve ricâl-i Hudâ'nın efvâhından (ağızlarından) bu misillü ulûm alınır ve hakikate vukuf kesb edilir. Hâsılı emr-i muzmandan (büyük bir şeyden) suâl buyrulmuş ise de, avn-i (yardım) Hakk'a istinad ederek, evvelâ şöyle diyebilirim ki; “Nefsi bilmek bir emr-i vicdanidir. Zat-ı nefis, ta'rif ve tearrüfle (bir şeyi araştırarak öğrenme) kîl-ü kal ile bilinmek emr-i muhâldir...”¹³⁶

Görüldüğü gibi her iki örnekte de İmam Efendi gerek sohbetlerinde olsun gerek mektup aracılığıyla olsun kendisine yöneltilen soruları yanıtızsız bırakmayarak cevaplamıştır. Bu metodu davetinde etkili bir şekilde kullanmıştır. Toplumun ihtiyacını veya problemlerini ilmiyle dini açıdan çözüme kavuşturmuş ve İslam'ı anlatmada önemli bir rol oynamıştır.

¹³⁵ Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 72

¹³⁶ Erzurumî, **Mektubat**, C. 1, s. 374.

2.2.4. Örneklendirme Metodu

Bu metot eğitimde şu şekilde izah edilmiştir; Günlük hayatta karşılaşılan gerçek bir olayın, problemin öğrenciler tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenerek sınıf ortamında çözülmesi yolu ile öğrenmenin sağlanmasıdır. Bu yöntem genelde sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Öğrenciler ve öğretmen bir olayı veya sorunu daha iyi bir şekilde analiz etme ve anlamaya çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Bu yöntemle muhataplar karşılaştıkları bir problem karşısında geçmişte yaşanmış bir başka örnek ile kıyaslama yaparak rahatça sorunu çözüme kavuştururlar. Müellifimiz de kendisine sorulan sorularda aydınlatırken yaşanmış olaylardan örnekler vererek muhatapın daha iyi bir şekilde öğrenmesini sağlamıştır. Çünkü bir konu açıklanırken yaşanmış başka bir olay ile kıyaslamak insana zihni bir canlandırma yaptığı için olayı anlama ve kavrama daha yüksek olur.¹³⁷

İmam Efendi'nin bu metottan yararlandığını şu örneklerle açıklayabiliriz.

İmam Efendi bir sohbetinde “Vakti Zayi Etmemek” konusunu açıklarken şu şekilde anlatır: “İnsan vaktini zayi etmemelidir.” “Vakitler kılıç gibidir. Sen onu kesmezsen o seni keser” buyrulur. Hususiyle nefesler sayılıdır. Elbette bitecektir. Sonra yarının nasıl olacağı, hallerin müsait olup olmayacağı da bilinmez. Bunun için fırsatı ganimet bilmek, vakitleri zayi etmemek lazımdır.

Şakîk Belhî Hazretleri ilk zamanlarda tüccar imiş. Rum padişahının memleketine gider gelirlermiş. Bir gidişinde Rum padişahı ile görüşmüş, sohbet esnasında: “Oraya niçin geldiğini ve memlekette ne işle meşgul olduğunu” padişah sormuş. Cevabında: “Kendisinin tüccar olduğunu, üç ayda memleketinden buraya geldiğini, üç ayda da gittiğini, üç ay burada kalarak getirdiğini sattığını, üç ayda da memlekette kalarak eşyayı tedarik edebildiğini” söyler. Bunun üzerine “Pekâlâ, sen bütün seneyi ticaretle yollarda gidip gelmekle geçiriyorsun. Senin mabudun yok mudur? O'na ne vakit ibadet edersin?” diye sormuş. Padişahın bu sözlerinden Şakîk Belhî Hazretleri pek müteessir olmuş ve memleketine dönerek ticareti filan bırakmış; malının hepsini dağıtmış, memleketini terk ederek hakikatin arkasına düşmüş; çalışmış gayret etmiş. Ne yapmış pek büyük bir zat yani Şakîk Belhî Hazretleri olmuş.

Bununla beraber bu kıssadan, zahiri işleri bırakalım manası çıkmaz. İnsan muktedirdir, müstaidir. Her iki işi görebilir. Zahirî şeyleri yine yaparız, fakat içermize

¹³⁷ Ataman, Seda, **Öğretim Yöntem ve Teknikleri**, Yediiklim Yayınları, s. 157, Ankara 2014

sokmayız. Batınımız O'nunla (Allah ile) meşgul olurken zahirimize mani olmaz, o işlerimiz de yürür. Hem de şimdikinden daha güzel yürür.¹³⁸

Başka bir örnekte ise, "Misafire İkram Etmenin Mükâfatı" konusunu açıklarken şöyle anlatır:

"Cüzzamlı bir âdem, bir arabın evine misafir olur. Ev sahibi: "Senin bu hastalığın nedir? Bunun bir ilacı yok mudur?" diye sorar. Misafir şöyle cevap verir: "Beş on günlük bir çocuk kesilip onun sıcakkanı bu yaralara sürülecek olursa bu yaralar geçermiş diyorlar. Fakat kim çocuğunu öldürür bana verir ki, ben de derdime ilaç edeyim." der.

Meğer misafirin dediği evsafa ev sahibinin bir çocuğu varmış. Ev sahibi çocuğun annesi olan hanımını bir işle bir bahane ile bir tarafa gönderir ve o eve gelinceye kadar çocuğu keser, getirir, kanını misafirin vücuduna sürer, sonra çocuğu götürür yerine yatırır. Kesilmiş olan başını da olduğu gibi yine koyar. Biraz sonra haremî gelir, iş ve gücü ile meşgul olmaya başlar. Bu sırada çocuk ağlamaya başlar, kadın gidip meme verir. Babası bakar ki çocuk meme emiyor. Adam şaşırır, telâşla çocuğa yanaşır. Kadın: "Ne var, ne oldu?" diye sorar. O da meseleyi olduğu gibi anlatır. Çocuğun boğazına bakarlar ki kesilen yer dikilmiş, iyi olmuş yalnız bıçak yeri belli.

Demek ki Cenab-ı Hak: "*Mâdemki sen misafirine böyle ikramda bulundun ben ise senden daha çok ikram ediciyim. İşte ben de çocuğunu sana iade ediyorum*" demek istemiş ve tekrar çocuğuna hayat ihsan buyurmuştur. Bundan da anlaşılıyor ki: "Mahlûka merhamet edene, merhamet olunur." Mahlûk Hudâ'nın aynasıdır. Ona ta'zim edene ta'zim olunur. Ona hidayet ve hakaret eden de ihanet ve hakaret görür. Hem de mahlûk ayırımı yapılmamalıdır. Mademki hepsinde ilahi bir sır vardır, kim olursa olsun herkese iyilik etmeliyiz. Hele onları tahkîrden, küçük görmekten çok sakınmalıyız."¹³⁹

¹³⁸ Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 71.

¹³⁹ Erzurumî, **Sohbetler**, C. I, s. 82-83.

SONUÇ

Harput, XX. asrın başına kadar önemli ilim merkezlerinden biri olmuştur. Harput'ta oluşan ilim ve kültür sayesinde Türk milletinin din, dil, tarih bilinci ve samimiyeti günümüze kadar ulaşmıştır.

Harput doğuda gelişmiş önemli kültür merkezidir. Bundan dolayı bu yörenin kültürüne Harput Kültürü denir. Yine bu dönemde yetişen âlimlerin fikirleri günümüze kadar etkili olmuştur. Bunların en önemlilerinden biri olan Osman Bedrüddin Erzurumî'nin ilmi faaliyetlerinde kullandığı metotları tezimizde inceledik. Bugün memleketimizde onun *Sohbetler* ve *Mektubat* isimli eserleri zevkle okunmaktadır. Bu eserleri, akıcı bir üslupla yazılmış zaman zaman güncel meselelere de temas edilmiştir.

Osman Bedrüddin Efendi yaşamı boyunca İslamî bir hayat tarzını benimsemiş, etrafındakilere de İslam'ın ruhunu anlatan öğütler ve dersler vermiştir. Kur'an ve Sünneti kendine rehber edinerek hareket etmiştir. Ele aldığı meseleleri ayet ve hadisler ışığında insanlara aktarmıştır. Eserlerinin ortak amacı insanları hak yola iletmek olmuştur. Dini meseleleri muhatabına aktarırken kullandığı yöntemler insanların konuları anlamasında etkili olmuştur.

Osman Bedrüddin Efendi müstakil bir mutasavvufî ekol sahibi olmamakla birlikte gelenekçi bir üsluba sahiptir. Çağı dışlayıp gerisinde kalma gibi bir durumu olmayan zamanı iyi anlayıp insanların istek ve arzularının ne olduğunu iyi bilen ve bunu iyi değerlendiren biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Osman Bedrüddin yaşadığı dönemde toplumdan ayrı ve kopuk biri olarak yaşamadığı ortaya çıkmıştır.

Müellifimiz Osman Bedrüddin Efendi'nin yaşadığı dönemde irşad ettiği toplumun üzerindeki etkisinin yanında günümüz toplumun üzerindeki etkisi de azımsanmayacak kadar önemlidir. Çünkü Osman Bedrüddin Efendi yaşamıyla, ilmiyle ve eserleriyle bu topluma ışık olduğu insanların hayatlarındaki değişimlerinde görüyoruz. İnsanlar eserlerini okuduktan sonra hayata ve dine bakış açılarının değiştiğini ifade etmektedirler. Bunun en önemli göstergesi Merhum Osman Bedrüddin Efendinin kabri-i şeriflerinin ziyaret edilmesi ve ondan sonra aynı yolu takip eden talebelerinin etrafında ilim öğrenmek için

halkalar oluşturan insanlardır. Aynı zamanda eserlerini okuyup kendi hayat tarzını, dñnyevi ve uhrevi bakış açılarının değiştiğini, bunun yanında mñellifimizin açmış olduğu yoldan gitmek ve hayatlarına rehber edinmek için mensup olduklarını gñrmekteyiz.

Osman Bedrñddin Erzurumñ'nin ilmi faaliyetleri ve yaşadığı dñnemin ilim ve kñltür itibariyle bñlgeye kattığı değerler ÷zerine araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu ortadadır. Bizim yaptığımız bu çalışma, denizden bir damla su almak mesabesindeir.

KAYNAKÇA

- ARAS, Fırat, *Harput Tarihi*, (Ankara Ü. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1986
- ARAZ, Rifat, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, AKM Yayınları, Ankara 1995
- ATAMAN, Seda, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, Yediiklim Yayınları, s. 157, Ankara 2014
- BAYRAKTAR, Mehmet Faruk, *Türkiye'de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri)*, İFAV Yayınları, İstanbul 2009
- BEKİ, Niyazi, *Kur'an Güneşinden Çağımız İnsanına İrşat Rehberi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2008,
- BULUT, Mehmet, *Diyanet İlmî Dergi*, C. 29, S. 3, Ankara 1993
- CANBULUT, Mehmet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara 2010
- ÇAKAN, İsmail Lütfî, *Dini Hitabet Çeşitleri-İlkeleri-Örnekleri*, İstanbul 2012
-, *Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları*, İstanbul 1976
- ÇETİN, Abdurrahman, *Hitabet ve İrşad*, Bursa 2011
- DEMİRPOLAT, Enver , *Türk-İslam Düşünce Tarihinde Harputlu Müellifler*, SAGE Yayıncılık, Elazığ 2013,
- ERDEM, Bünyamin, *Şeyh Osman Bedreddin Erzurumi*, Elazığ, Tsz.
- ERZURUMÎ, Osman Bedrüddin, *Mektûbât I-II*, İstanbul 2006
-, *Sohbetler I-II*, İstanbul 2009
- GÖKALP, Murat, & ALBAYRAK, Ali, *Din Görevlilerinin Hadis'e Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyleri (Elazığ Örneği)*, Elazığ 2007
- HACİMÜFTÜOĞLU, Esra, *Kur'an-ı Kerim'in İrşad Üslûbu*, Ankara, 2013
- KARAGÖZ, İsmail, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara 2010
- KARAMAN, Fikret, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara 2010
- KARAMAN, Fikret, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, Ankara 2007
- ÖCAL, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Ankara 2007
- ÖNKAL, Ahmet, *Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu*, Konya 2011
- SABBA, Muhammed, *İslam Davetçilerinin Vasıfları*, İstanbul 1973
- SAKA, Şevki, *Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu*, İstanbul 1991

- SALİH b. Muhammed, **Başarılı İslam Davetçilerinin Vasıfları**, Karınca & Polen Yayınları, İstanbul 2016,
- SUNGUROĞLU, İshak., **Harput Yollarında**, İstanbul 1958, C. I, s. 42-43
- TOPALOĞLU, Bekir, **Dini Sohbetler**, İstanbul 2008
- TUNCEL, İbrahim, **Program Geliştirme**, (Editör: Hasan Şeker), Pegem Akademi Yayınları, 2018
- TÜRKMEN, Enver, *Osman Bedreddin Hz.lerinin Gülzar-ı Samini'sinde Bulunan Ayetlerin Tasavvufi Yorumları ve Ruhu'l-Beyan Adlı Tefsir ile Karşılaştırılması*, (Fırat Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2007
- ULUDAĞ, Süleyman, **İslam'da İrşad**, İstanbul 2012
-, **İslam'da Mürşid ve İrşad Faaliyetleri**, İstanbul 1975
- YAPICI, Süleyman, **Harput (Bir Havza Kültürünün Mânevî Hüviyeti) Âlim, Müellif ve Mutasavvıfları**, Sistem Ofset Yayınları, C. II, s.141, Ankara 2013
- ZEYDAN, Abdülkerim, **İslam'da Davet ve Tebliğ Metodları**, İstanbul 1979

EKLER

Ek 1. Orjinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı:	Cumali KUZU
Öğrenci Numarası:	112406106
Enstitü Anabilim Dalı:	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi
Programı:	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı:	Dr. Öğr. Ü. Murat GÖKALP
Tez Başlığı (Türkçe):	Osman Bedrüddin Erzurumî'nin İrşad Faaliyetlerinin Yaygın Eğitim Açısından Değerlendirilmesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 53 sayfalık kısmına ilişkin, 19/03/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç.
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğa kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Murat Gökalp
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Murat Gökalp
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını¹ sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

¹ Makale şartı doktora öğrencilerini kapsamaktadır.

Ek 2. Resimler

Bu başlık altında müellifimiz Osman Bedrüddin Erzurumî Efendi'nin Harput'ta bulunan türbelerini ziyaret ederek kabri-i Şeriflerinin birkaç fotoğrafını çektik. Aynı zamanda yıllarca kendisinden ders gören talebelerinin de fotoğraflarını da ekledik.

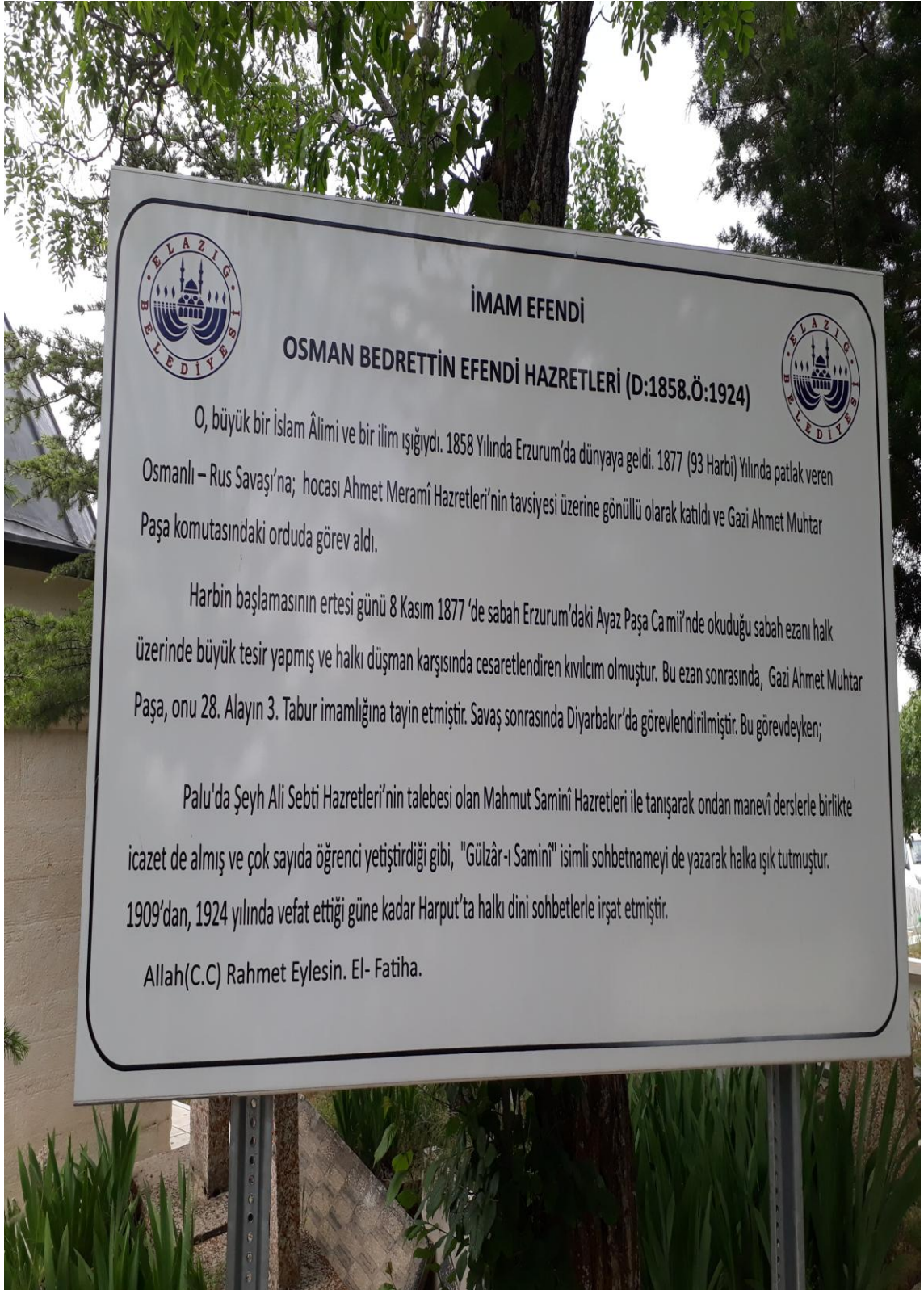
1- Osman Bedrüddin Erzurumî'nin Türbesinin Dıştan Görünümü

2- Osman Bedrüddin Erzurumunun Türbesinin bulunduğu yer.

3- Osman Bedrüddin Erzurumî'nin Türbesinin Dıştan Yakından Görünümü

4-Osman Bedrüddin Efendinin Türbesinin Önündeki Hayat Tarihçesi

5- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe Giriş Kapısı)

6-Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Giriş kapısından bir görünüm)

7- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe içi Resim-1)

8- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe içi Resim-2)

9- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe içi Kabr-i Şerifleri Resim-3)

10- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe içi Kabr-i Şerifleri Resim-4)

11- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe içi Kabr-i Şerifleri Resim-4)

12- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Türbe içi Kabr-i Şerifleri Resim-5)

13- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Talebelerinin Kabr-i Şerifleri Resim-1)

14- Osman Bedrüddin Erzurumi Türbesi (Talebelerinin Kabr-i Şerifleri Resim-2)

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Tunceli'nin Mazgirt İlçesi'ne bağlı Demirci Köyü'nde dünyaya geldim. Babamın görevinden dolayı Elazığ'ın Karakoçan İlçesi'ne bağlı Soğucak Köyü'nde ilk ve ortaokulu okudum. Lise öğrenimimi Karakoçan İmam Hatip Lisesi'nde tamamladım. 2007 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazandım. 2011 yılında üniversite eğitimimi tamamladım. 2012 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans yapmaya başladım. Aynı yılda Elazığ Karakoçan Başyurt Ortaokulu'na Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandım. Şu an Karakoçan TOBB Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde görev yapmaktayım. Evli ve iki çocuk babasıyım.

